

LAULUTEKSTIEN KÄÄNTÄMINEN

KAKSITOISTA SUOMEKSI KÄÄNNETTYÄ VENÄLÄISTÄ LAULUA

Satu Niemelä

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Käännöstiede (venäjä)

Pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2008

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Käännöstiede (venäjä)

NIEMELÄ, SATU: Laulutekstien kääntäminen, kaksitoista suomeksi käännettyä venäläistä laulua

Pro gradu –tutkielma 72 sivua, venäjänkielinen lyhennelmä 10 sivua.

Kesäkuu 2008

Tämän pro gradu –tutkielman aiheena on venäläisten laulujen kääntäminen suomeksi. Työn alussa selvitetään laulutekstien tekstilaji ja –tyyppi. Sen jälkeen tarkastellaan, mitä käännösteorioiden sanovat laulutekstien kääntämisestä. Tutkimuksen aikana selvisi, että käännösteorioiden käsittelevät varsinaisia laulutekstejä melko suppeasti. Ne luetaan samaan tekstilajiin ja –tyyppiin runotekstien kanssa. Aiheita käsittelevien käännösteorioiden vähyyden takia haastattelin kahta venäläisten laulujen kääntäjää ja kysyi heidän ammattimaista mielipidettään esimerkiksi siitä, mitä hyvältä laulujen kääntäjältä vaaditaan ja mikä heidän mielestään on tärkeintä lauluja käännettäessä.

Tutkielmassa tarkastellaan laulutekstien muodon ja sisällön siirtämistä venäjältä suomeksi. Tutkielman hypoteesi on, että käännettäessä laulutekstejä venäjältä suomeksi, niitä joudutaan kotouttamaan melko lailla, koska venäläinen kulttuuri eroaa suomalaisesta kulttuurista. Syynä kotouttamiseen on se, että laulun halutaan kuulostavan tutulta ja kotoiselta.

Lähtöoletuksena on, että käännös on onnistunut, jos laulun laulettavuus säilyy. Tähän vaikuttaa tavumäärien täsmäminen alkuperäisen ja käännöksen välillä, koska se takaa laulun rytmin säilymisen. Lisäksi siihen vaikuttavat sanojen keskinäinen sointuvuus, erityisesti loppusoinnut, ja laulun kääntäjän musikaalisuus sekä rytmi- ja kielitaju.

Tutkimusmateriaalin muodostavat kaksitoista venäläistä laulua sekä niiden suomennokset. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt vertailevaa analyysia. Lauluista suurin osa on suomalaisille ennestään tuttuja venäläisiä lauluja, kuten Huopikkaat, Yksinäinen harmonikka ja Uralin pihlaja. Tutkielman loppuosassa esitellään ja analysoidaan kaikki kaksitoista venäläisen laulutekstin käännöstä suomeksi. Loppupäätelmä on, että laulujen laulettavuus säilyy suurimmassa osassa lauluja. Hypoteesi vahvistuu: suurimmassa osassa lauluja on tehty ainakin jonkin asteista kotoutusta.

Avainsanat: laulutekstit, kääntäminen, laulettavuus, kotoutus

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
2. LAULUTEKSTIT JA NIIDEN TEKSTILAJI JA –TYYPPI	6
3. LAULUTEKSTIT JA KÄÄNNÖSTEORIAM	9
Skopos-teoria ja laulutekstien kääntäminen	12
4. HYVÄN LAULUTEKSTIN KÄÄNTÄJÄN OMINAISUUDET	13
5. VENÄLÄISTEN LAULUJEN SUOMENTAJAT	15
6. TUTKIMUSAINIESTON KÄSITTELY	22
6.1. Tutkimusaineiston valinta	22
6.2. Tutkimusaineiston analyysi	23
6.2.1. Laulu nro 1, Катюша, Karjalan Katjuusa	24
6.2.2. Laulu nro 2, Мне без валенок беда, Huorikkaat	28
6.2.3. Laulu nro 3, Виновата ли я? Syyllinenkö mä oon?	32
6.2.4. Laulu nro 4, Подари мне платок, Sininen huivi	35
6.2.5. Laulu nro 5, Рябина, Pihlaja	38
6.2.6. Laulu nro 6, Уральская рябинушка, Uralin pihlaja	41
6.2.7. Laulu nro 7, Выхожу один я на дорогу, Kuljen yksin autiolla tiellä	46
6.2.8. Laulu nro 8, Одинокая гармонь, Yksinäinen harmonikka	49
6.2.9. Laulu nro 9, Московские окна, Moskovon valot	53
6.2.10. Laulu nro 10, Песня о друге, Ystävän laulu	56
6.2.11. Laulu nro 11, Миллион алых роз, Miljoona ruusua	59
6.2.12. Laulu nro 12, Подмосковные вечера, Unohtumaton ilta	62
7. TUTKIMUSTULOKSET	64
8. YHTEENVETO	67
LÄHTEET	70
LIITE	73
Liite nro 1 Kysymykset laulujen kääntäjille	73
VENÄJÄNKIELINEN TIIVISTELMÄ – РУССКОЯЗЫЧНОЕ РЕЗЮМЕ	

1. JOHDANTO

Valitsin Pro gradu -tutkielmani aiheeksi kaksitoista suomeksi käännettyä venäläistä laulua. Aiheen valintaan vaikutti henkilökohtainen kiinnostukseni venäläisiä lauluja kohtaan ja lauluharrastukseni. Olen myös kääntänyt muutamia venäläisiä lauluja. Koko sen ajan, kun olen opiskellut venäjän kieltä, olen ollut tekemisissä myös venäläisen musiikin ja venäläisten laulujen kanssa. Niiden kautta olen kiinnittänyt huomiota laulutekstien kääntämiseen. Alkuperäisten laulutekstien ja käänöksien vertailussa olen havainnut kahta toisistaan poikkeavaa käännöstyylä: lähes sanatarkkaa ja aivan uusien sanojen sepittämistä alkuperäisen aiheen ympärille.

Laulutekstejä on jo pitkään käännetty kielistä toisiin ja suomeksi niitä on käännetty todella paljon. Suomalaiset eivät välttämättä aina edes tiedä, että kyseessä on lainattu musiikki ja käännettyt sanat. Useimmissa tapauksissa ulkomailta lainataan ainoastaan kaunis ja mukaansatempaava sävelmä, jolle luodaan uudet suomenkieliset sanat. Tosin on myös paljon lauluja, joiden sanat tai ainakin tarinan sisältö on käännetty. Venäläisiä lauluja on lainattu suomen kieleen runsaasti. Tähän syynä lienee ainakin se, että Venäjään ollaan oltu aina sidoksissa tavalla tai toisella. Venäläinen kulttuuri koetaan läheiseksi ja slaavilainen musiikki on saanut aina myös suomalaiset syttymään. Sibelius-akatemian Laura – tietokannasta löytyy venäjistä suomeen käännettyjä lauluja yhteensä 188. Englannista käännettyjä on 438, ruotsista 339 ja saksasta 1376.

Etsiessäni lähdemateriaalia tutkielmaani varten havaitsin, että laulutekstien tutkiminen on ollut melko suppeaa. Käännösteorioiden määrittelevät laulujen kääntämisen vain melko pinnallisesti muiden samaan tekstilajiin ja -tyyppiin kuuluvien tekstien yhteydessä. Selitys tähän löytyy varmaankin siitä, että laulujen kääntämisen ja musiikin lainaamisen ”tarve” on vähäisempää niissä valtakielissä, jotka jo itse tuottavat paljon musiikkia. Vastaavasti näillä kielillä julkaistaan eniten käännösteoreettista kirjallisuutta. Suomessa on tehty joitakin Pro gradu – tutkielmia, joissa

käsitellään runojen ja iskelmien kääntämistä. Olen käyttänyt osaa näistä tutkielmista apuna tutkimustyössäni.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, miten käännteoriat määrittelevät laulutekstien kääntämisen ja mihin käänntelajiin laulujen kääntäminen luetaan. Näiden määritelmien pohjalta haluan tutkia, miten venäläiset laulut on onnistuttu kääntämään suomeksi. Käännteorioiden niukkuuden vuoksi olen ottanut mukaan myös laulutekstien kääntäjien kommentteja. Minua kiinnostaa myös kysymys, mitä ominaisuuksia laulutekstien kääntäjiltä vaaditaan ja mitä laulusta jää jäljelle kääntämisen jälkeen: onko se todellakin käänntös vai aivan uusi kirjallinen tuote.

Tutkielmani hypoteesi on, että käänntettäessä laulutekstejä kielestä ja kulttuurista toiseen, niitä kotoutetaan. Kotouttamisessa lähdetekstin kulttuurisidonnaisia, kohdekulttuurille vieraita ilmaisutapoja ja rakenteita pyritään häivyttämään korvamalla ne kohdekulttuurille ja -kielelle tyypillisillä piirteillä. Kotouttamisessa on kyse lähdekulttuurin ja kohdekulttuurin erojen tasoittamisesta ja tekstin tuomisesta lähelle kohdekielistä lukijaa (Oittinen 2004:118). Kääntäminen on aina jossain määrin kotouttamista, sillä tekstin tuominen kielestä ja kulttuurista toiseen merkitsee tekstin tuomista lähemmäs kohdekulttuuria.

Valitsin tutkielmani tutkimusaineistoksi kaksitoista venäläistä laulua. Valintakriteerinä pidin sitä, että laulujen on oltava tunnettuja Suomessa. Tutkimustyöni kannalta on myös tärkeää, että osaan itse jokaisen laulun. Halusin myös tuoda esiin lauluja eri suomentajilta.

2. LAULUTEKSTIT JA NIIDEN TEKSTILAJI JA –TYYPPI

Laulutekstien tekstilajin ja tekstityypin määrittely on erityisen tärkeää ennen kuin niitä tutkitaan käännösteorioiden valossa. Laulutekstien aiheet pysyttelevät usein uskollisesti samoissa aihepiireissä. Sanoitukset kuvastavat arkielämän tapahtumia, ja ne kertovat asioista, joihin kaikkien on helppo samaistua. Yleisin ja varmin aihe on rakkaus. (Karppinen 1988: 116)

Ingon (1990: 45) mukaan laulutekstit rakentuvat muodoltaan runomitan, alku- ja loppusoinnun, poljennon, onomatopoeettisuuden ja äännemaalailun varaan. Laulu on kokonaisuus, johon vaikuttaa teksti, sävellys, sovitus ja esiintyvä artisti. Laulun onnistumiseen ei suinkaan vaikuta yksinomaan sen sanat. Laulun kaikkia osa-alueita tarkasteltaessa teksti ei varmasti sijoitu edes järjestyksessä ensimmäiselle sijalle. (Makkonen 1992)

Edellä esitettyjen määritelmien pohjalta voidaan todeta, että laulun sanat, laulutekstit, ovat olennainen osa laulua, joskaan sanoja ei nosteta muiden laulun osien kuten sävelen ja sovituksen edelle. Kääntämisen kannalta mielenkiintoisen vivahteen antaa se, että sanoja ei voida kääntää sävelestä irrallisena. Tämä asettaa laulutekstien kääntäjille tiettyjä vaatimuksia.

Tekstin laadun mukaisessa jaottelussa Ingo (1990: 34 - 56) jakaa tekstit neljään kategoriaan: 1) irralliset sanat, lausekkeet ja lauseet; 2) viihdekirjallisuus ja yleisluonteinen asiateksti; 3) erikoisalojen tekstit ja 4) taidekirjallisuus ja runokieli. Laulutekstit kuuluvat taidekirjallisuuden ja runokielen tekstilajiin yhdessä sananlaskujen, aforismien, iskulauseiden, lastenlorujen ja mainoslauseiden kanssa. Tämän tekstilajin tekstien yhteinen piirre on se, että kieli on täynnä hienoja vivahteita ja huoliteltuja muotoja, jotka ovat osa lukunautintoa. Kieli on niissä sinänsä esteettinen arvo ja siinä on runsaasti erilaisia assosiaatioita. Tällaisen tekstin muoto on ainakin yhtä tärkeä kuin sen sisältö.

”Tällainen kieli muistuttaa siis paljon musiikkia, ja kääntäjän pitäisi näin ollen pystyä käänöksessään siirtämään mahdollisimman paljon myös lähtötekstien ”sävelestä”. Kun lisätään

semantiikan puolellakin usein esiintyy monitasoisuutta (sanaleikit, kuvaannolliset merkitykset jne.), on ilmeistä, että tämäntyyppinen teksti on kääntäjän suurin haaste”, Ingo (1990: 45) toteaa. Hänen mukaansa laulutekstien kääntäminen on ala, missä kääntäjä joutuu usein toteamaan, että kohdekielen ilmaisukeinot ovat riittämättömät. Koska laulutekstien kääntäjä käsittelee kielen kaikkein omaperäisimpiä ja kulttuurisidonnaisimpia sanamuotoja, hän ei voi aina välttyä siltä, että joko käännökseen muoto tai sisältö kärsii.

Reissin ja Vermeerin (1986: 114 - 115) esittämään Bühlerin Oreganon -malliin perustuen tekstityypit jaetaan informatiiviseen (sisältökeskeiseen), operatiiviseen (vetoamiskeskeiseen) ja ekspressiiviseen (ilmaisukeskeiseen) tekstityyppeihin. Tässä jaottelussa laulutekstit kuuluvat ekspressiiviseen, esittävään tekstityyppiin, kuten esimerkiksi runotkin. Kyseisessä tekstityypissä oleellista on sisällön yksittäisten kielimerkkien merkityksen hahmottamisen sijasta itse merkit ja niiden herättämät assosiaatiot ja mielteet. Tarkoituksena on taiteellisuuden päämäärän saavuttaminen.

Laulutekstit ovat kuin runoja. Runomittaopin mukaan säe muodostaa oman kokonaisuutensa. Se on usein oma rytminen yksikkö. Siinä on nousut painollisten ja laskut painottomien tavujen kohdalla. Yksitavuiset sanat voivat olla joko painollisia tai painottomia. Säe jaksottuu tavuryhmiksi, jolloin kussakin ryhmässä on yksi nousussa ja yksi tai useampi laskussa oleva tavu. Runomitat perustuvat tavujen painoon. Tavuryhmät ovat nimeltään runojalkoja tai runopolvia. Painollinen tavu on joko runojalan alussa tai lopussa, ei ikinä keskellä. (Kupiainen 1972:36). Samassa säkeessä voi olla joko nousevia tai laskevia runojalkoja. Tavallisimpia laskevia runojalkoja ovat trokee tai daktyyli. Nousevia runojalkoja ovat jambi ja anapesti (Kupiainen 1972:37)

Kielet poikkeavat toisistaan ja sen takia runomittoja on käytettävä kunkin kielen sääntöjen mukaan. Painosuhteet, tavujen kesto ja lukumäärä asettavat omat rajoituksensa. Jokaisella kielellä on omat metriset sääntönsä, joita ei voi rikkoa (Koskimies 1962:168).

Seuravaksi käsittelen hieman laulutekien soinnutuskeinoja. **Alkusointu** eli alliteraatio on alkukantainen soinnutustapa. Alkusoinnutuksessa käytetään vokaaleja ja konsonantteja (Koskimies 1962:194) **Loppusoinnussa** kahden tai useamman säkeen lopputavut sointuvat keskenään. (Kupiainen 1972:32). Kupiaisen mukaan loppusoinnut eivät ole pelkästään runon koristuksia, vaan ne sitovat soinnillisesti säkeitä toisiinsa myös ajatuksellisesti ja lisäksi ne vaikuttavat rytmiin. Usein ne toimivat säkeen tai kahden säkeen pituisten rytmisyksikköjen virstanpylväinä. Kielten väliset erot näkyvät riimityksessä. Suomen kielessä voidaan käyttää hyväksi taivutusjärjestelmää. Se puuttuu monilta analyyttisiltä kieliltä (Launonen 1984:32). Esimerkiksi tsekin kielessä keskenään sointuvien sanojen määrä on huomattavasti suurempi kuin englannissa. Kahden säkeen riittäminen tsekiksi on siis paljon helpompaa kuin englanniksi (Ozers 1988:115). Venäläiselle runoudelle on tyypillistä säännöllinen riimitys ja mitta (Ozers 1988:112). **Puolisointu** eli assonanssi on epätäydellinen loppusointu.

Runokielelle on tyypillistä erilaiset kielikuvat. **Symboli** voi olla esineellinen, kuvallinen tai sanallinen. Sen tärkein tehtävä on ilmaista jotain abstraktista konkreettisella tavalla. (Kirstinä 1971:44). **Vertaus** havainnollistaa käsitteellisiä asioita ja dramatisoi väitteitä (Kirstinä 1971:54). Vertaus esittää rinnastuksia ja tavallisesti siinä esiintyy konjunktio kuin, tai niin kuin. **Metafora** on uutta luova kielikuva, jossa ei käytetä rinnastavaa konjunktioita. Metafora on kehittynyt vertauksesta. (Viikari 1990: 82). **Metonymia** on nimityksenvaihto. Metonymiassa syy asetetaan seuraksen paikalle. Kun puhutaan maasta, tarkoitetaan maan asukkaita (Kupiainen 1972: 60-61).

Synekdokee on metaforan alalaji. Siinä annetaan laajempi tai suppeampi merkitys eli kokonaisuus ilmaistaan osalla, laji alalajilla. Kun puhutaan esimerkiksi Suomen miehestä tarkoitetaan Suomen kansaa. (Kupiainen 1972:61, Viikari 1990:83). **Personifikaatio**ssa eloton esitetään elollisena. Esine tai asia esitetään ihmisen kaltaisena. Luonnonilmiö saa inhimillisiä piirteitä. (Kupiainen 1972:60, Viikari 1990:83). **Eufenismi** on kiertoilmaisu. Sen avulla epämiellyttävä asia ilmaistaan päinvastaisesti. (Kupiainen 1972:61). **Allegoria** on symbolien kokonaisuus, jossa käsitteet ilmaistaan kuvien ja kertomusten muodossa. (Viikari 1990:80)

3. LAULUTEKSTIT JA KÄÄNNÖSTEORIAM

Käännösteoriam jättävät laulujen sanoitukset, laulutekstit melko vähäiselle huomiolle. Useissa teorioissa laulujen kääntämistä ei edes käsitellä omana käännöslajina. Kevyen musiikin sanojen kääntäminen näyttää jäävän kaikkien jaotteluiden ulkopuolelle. Syy tähän on ilmeisesti se, että kevyen musiikin laulujen sanoilla ei ole erityistä sanomaa tai huomattavaa taiteellista arvoa. Yleistä käännösteoriaa luoneet käännösteoretikot, kuten Ingo ja Reiss & Vermeer, pohtivat runotekstien kääntämisessä sitä, kumpi on tärkeämpi säilyttää käännöksessä: muoto vai sisältö.

Barhudarovin (1975: 185 - 189) teoria perustuu sisällön välittämisen ensisijaisuuteen. Teoria jakaa käännökset kolmeen kategoriam: ekvivalentteihin, sanasanaisiin ja vapaisiin. Hänen teoriansa pohja on sisällön välittämisen ensisijaisuudessa. Vapailta käännöksiltä, joihin laulutekstien kääntäminen luetaan, vaaditaan sisällön välittämistä edellisiä ylemmällä tasolla. Barhudarovin mukaan se tarkoittaa tasoa, jossa lähtökielen tekstiä siirretään kohdekielelle yhden lauseen mittaisina merkityskokonaisuuksina.

Ingo (1990: 65 - 66) jakaa käännökset niiden tarkoituksiperän mukaan pragmaattisiin, esteettis-poeettisiin, etnografisiin ja lingvistisiin käännöksiin. Tällä jaottelulla on selkeät yhtymäkohdat luvussa kaksi mainittuun tekstin laadun mukaiseen jaotteluun. Ingo määrittelee laulutekstit esteettis-poeettisiin käännöksiin, joissa itse kielen muoto on tärkeä, usein tärkeämpi kuin tekstin sisältö. Kun käännettävän tekstin informaatioisisältö jää taka-alalle ja vastaavasti tekstin muoto astuu esiin, voidaan jo miettiä, onko kyseessä aivan uusi kirjallinen tuote. Tällaisia pulmallisia tapauksia varten on oma terminsä pseudo-translation, jonka suomenkielisiä vastineita ovat näennäiskäännös ja valekäännös.

Venäläisen kevyen musiikin lainaamista ja kääntämistä tutkineen Makkosen (1992: 21) mukaan käytännössä sanoja ei useinkaan käännetä, vaan laululle keksitään kokonaan uudet sanat. Tähän on syynä se, että hittejä halutaan tuottaa halvalla ja vaivattomasti. Kun ei ole mikään pakko kääntää sanoja, alkuperäisistä sanoituksista otetaan korkeintaan ideoita uusiin sanoihin.

Alkuperäiset sanat eivät näin ollen jää täysin hyödyntämättä. On olemassa myös paljon melodioita, joihin on keksitty täysin uudet sanat.

Venäläisiä lauluja on käännetty enemmänkin venäläisen kulttuurin ilmentäjäksi ja sanansaattajiksi. Näin ollen laulujen sanoma ja tarina on usein säilytetty mahdollisimman puhtaana. Henkilökohtainen mielipiteeni on, että laulujen kääntämisessä on ensisijaisen tärkeää säilyttää alkuperäisen laulutekstin sanoma ja tarina. Pelkän kauniin sävelmän takia ei mielestäni pitäisi lainata lauluja, koska laulu on aina sävelensä ja sanojensa summa. Loppusoinnut ja allitteraatio ovat kääntäjän tärkeimpiä työvälineitä. Niiden käyttö luo laululle rytmin ja raamit. Ihmiset ovat myös tottuneet siihen, että laulujen sanat kuulostavat kauniilta ja sointuvat keskenään. Mielestäni hyvin käännettyä laulua on nautinto laulaa, toisin sanoen sen laulettavuus on säilynyt, vaikka kieli onkin vaihtunut.

Runojen ja laulutekstien kääntämisen kolme eri lajia ovat mukailu, proosakäännös ja sellainen kääntäminen, jossa välitetään alkutekstin rytmi. Mukailussa alkutekstin noudattaminen ei ole tärkeää. Oleellisinta on, että runo elää ja on kaunis (Tynni-Haavisto 1979:42-44). Proosakäännöksessä painotetaan tarkkuutta ja siinä suomennetaan mitalliset runot vapaarytmisiksi. Näin saadaan alkutekstin sisältö välitettyä parhaiten. (Tynni-Haavisto 1979: 43-44). Kolmannessa runouden kääntämisen lajissa yritetään noudatta alkutekstin rytmiä ja välittää runon sisältö niin tarkasti kuin se on mahdollista. Rytmisen ilmaisun noudattaminen ei kuitenkaan edellytä riimitystä. (Tynni-Haavio 1979:43.)

Runouden kääntäjän tehtävä ei ole vain etsiä vastineita sanoille tai välittää alkuteoksen taiteellisia arvoja. Hänen tulee kääntää niin, että käänös vaikuttaisi lukijoihin samalla tavalla kuin alkuperäinen teksti vaikuttaa omiin lukijoihinsa. Kääntäjän olisi hyvä miettiä, miten alkutekstin kirjoittaja olisi ilmaissut runon kohdekielellä. (Sandauer 1988: 174)

Kääntäminen on luovaa toimintaa, jossa kääntäjälle avautuu sama todellisuus, josta alkutekstien laatija kirjoitti. Kääntäjän tulee välittää tämä todellisuus kohdekielelle sellaisin kielellisin

keinoin, että käännös vastaisi lähtötekstiä niin tarkasti kuin mahdollista (Gačeciladze 1980:121).

Runon rytmi

Runoudessa korostuvat kielen akustisrytmiset ominaisuudet. Niillä on samanlainen vaikutus kuin musiikilla. Runon rytmikka on läheisessä yhteydessä rytmiseen tanssiin. Rytmisyys on runoudessa säännömukaista ja jäsenneiltyä aivan samalla tavalla kuin luontoa ja ihmistä säätelee tietty rytmisyys - hengistys ja sydämen lyönnit (Koskenniemi 1951:29).

Kupiainen (1972:27-28) sanoo, että rytmi johtuu painon ja keston vaihtumisesta, jonka ansiosta me pystymme yhdistämään osat kokonaisuuteen. Rytmii herättää meissä nautinnon, mikä pohjautuu mielihyvä tunteeseen, kun odotus toteutuu. Kirjoitetussa runossa myös sävy, tauot ja tunnelma ovat luomassa rytmiä (Viikari 1990:54). Tärkeintä on erilaisten rytmisten keinojen muuttuva keskinäinen vuorovaikutus (Kožinov 1980:137).

Seuraavassa tarkastelen Huopikkaat –laulun alkuperäisten ja käännettyjen sanojen tavuja ja rytmiä. Laulun sanojen tavut olen erottanut toisistaan pystyviivalla. Suluissa lukee tavujen lukumäärä.

Alkuperäiset sanat

Мой дру жочек меня ждет каж дый вел чер у во рот	(14)
Но в та кие хо ло да мне без вал енок бе да	(14)
Что бы к ми ло му и дти на до вал енки най ти	(14)
Ох На до вал енки най ти	(8)
Вал енки вал енки пря чет моя ма мень ка	(13)
Все рав но я их най ду на сви дани е я пой ду	(14)

Käännetyt sanat

Ystäväin mua lode ltaal joka ill ta por tilla	(14)
mut niin paukkuu pak kaset ettei rii tä suk kaset	(14)
Koh ta kulla n luo käy tie mis sä huo pikka nii lie	(14)
Oo täy tyy löy tää huo pikkaat	(8)
Huo pikkaat huo pikkaat äi til koet taal piil ot taal	(13)

Suomenkielisessä versiossa on täsmälleen yhtä monta tavua kuin alkuperäisessä venäjänkielisessä laulussa. Käännöksessä on myös loppusoinnut kohdallaan. Suomentaja on käyttänyt tehokeinona alkusointuja, kuten ”paukkuu pakkaset”, ”kohta kullan”. Alkuperäistä runoa vastaavan tavutuksen sekä alku- ja loppusointujen ansiosta suomenkielinen Huopikkaat on samassa rytmissä venäjänkielisen laulun kanssa. Tämä lisää laulun laulettavuutta. Suomentaja on onnistunut mielestäni hyvin siirtämään käännöksen sanoihin alkuperäisen laulun sävelen.

Skoposteoria ja laulutekstien kääntäminen

Katharina Reiss ja Hans J. Vermeer kehittivät skoposteorian 1980-luvulla. Sana skopos tulee kreikan kielestä. Se tarkoittaa tavoitetta tai päämäärää. Skoposteoriassa huomio kiinnittyy siihen, kuinka käännös toimii kohdekielisessä yhteisössä. Lähtökohtana on, että kääntäminen on toimintaa ja toiminnalla on aina tarkoitus. (Reiss & Vermeer 1986: 58)

Käännöksen skopos voi poiketa lähtötekstin skopoksesta, koska periaatteessa kääntäminen on toisenlainen tuottamistapahtuma kuin lähdetekstin tuottaminen. Näin ollen käännöksen tarkoitukset voivat olla toiset. Lähdetekstistä on mahdollista tehdä useita erilaisia käännöksiä, jos skopos muuttuu. Kaikki nämä käännökset ovat yhtä hyväksyttäviä silloin, jos ne saavuttavat tarkoituksensa tulokulttuurissa. Kääntäjän näkökulmasta skoposteorian soveltaminen tarkoittaa sitä, että käännettäessä on pidettävä mielessä käännöksen tarkoitus sekä kohderyhmä, jolle käännös suunnataan (Reiss & Vermeer 1986: 58–60).

Tässä tutkimuksessa keskiössä on laulutekstien kääntäminen. Laulutekstien kääntämisen ja esimerkiksi kaunokirjallisuuden kääntämisen oleellisin ero on siinä, että laulutekstit on tehty laulettaviksi, kaunokirjallisuus luettavaksi. Laulutekstit ja tekniset asiakirjat poikkeavat siinä, että lauluteksteissä tärkeämpää on kuitenkin tekstin muoto kuin sisältö. Teknisissä asiakirjoissa taas on erityisen tärkeää, että sisältö käännetään mahdollisimman tarkasti. Laulutekstien

kääntäminen on siis sisällön osalta jonkin verran vapaampaa kuin teknisten asiakirjojen kääntäminen.

Laulutekstien skopoksen voisi määritellä seuraavasti. Laulutekstien käännosten tavoite on olla yhtä laulettavia kuin alkuperäisten laulunsanojen. Niiden päämäärä on, että alkuperäinen tarina välittyy käännoksessä. Tämä tutkielman hypoteesi on, että lauluja on kotoutettu suomalaiseen kulttuuriin. Koska laulutekstien käännoksissä tavoitteena on usein laulettavuuden säilyminen, voidaan todeta, että skopos-teoriasta löytyy pohja ja peruste myös kotouttamiselle. Sehän on nimenomaan sitä, että halutaan tehdä laulusta tuttu. Sitä kautta myös laulettavuus paranee.

4. HYVÄN LAULUTEKSTIN KÄÄNTÄJÄN OMINAISUUDET

Laulutekstien kääntämisen tutkimisessa mm. Ingo ja Makkonen kiinnittävät huomiota myös laulutekstien kääntäjiltä vaadittaviin ominaisuuksiin. Teknisten tekstien kääntäjältä vaaditaan perehtymistä alansa. Aivan samalla tavoin laulutekstien kääntäjälle on eduksi, jos hän on edes joltain osin musiikin harrastaja tai ammattilainen. Monissa tapauksissa kääntäjä tekee laulutekstistä ns. raakakäännoksen ja varsinainen sanoittaja, musiikin ammattilainen, tekee sen perusteella säveleen sopivat sanat.

Makkonen (1992: 18 - 19) käsittelee tutkielmassaan tekemiensä haastatteluiden pohjalta nimenomaan kääntäjän ja sanoittajan välistä suhdetta. Mikäli sanoittaja ei osaa kyseistä vierasta kieltä, hän ottaa yhteyttä kääntäjään ja pyytää tältä raakakäännoästä laulutekstistä. Tämän jälkeen sanoittaja katsoo, onko laulun tarina sellainen, että sen voi kääntää. Raakakäännoksestä ei kuitenkaan usein saa selvää, mitä tekstillä halutaan sanoa. Pelkkä raakakäännoä ei siis vielä riitä sanoituksen pohjaksi, koska ei voida tietää, mitä jokin sana merkitsee laulun alkuperäiselle kuuntelijakunnalle. Esimerkiksi jokin kasvi voi olla jossain kulttuurissa yleisin hautaseppeleiden kasvi, jotain toista taas käytetään morsiuskimpussa. Jos tämä ei selviä raakakäännoksestä, ei sanoittaja voi tietää sitä, eikä asia välity sanoittajan tekemässä laulun käännoksessä kuulijalle.

Hyvän käännöksen aikaansaaminen edellyttää, että sanoittaja voisi käyttää ammattikäntäjää. Niitä levykustantaja ei kuitenkaan lähde useinkaan hankkimaan, koska se tulisi liian kalliiksi. Levy ei luultavasti mene yhtään sen paremmin tai huonommin kaupaksi, oli siinä sitten käännetty tai täysin alkuperäisestä tekstistä irrallaan olevat sanat. Pääasia levykustantajan kannalta on, että sanat istuvat rytmiin ja melodiaan ja tarttuvat kuuntelijan mieleen nopeasti.

Hyvälle laulutekstien käntäjälle asetettujen kriteerien mukaisesti käntäjän on hallittava loistavasti laulutekstien alkuperäinen kieli ja kulttuuri. Tällöin käntäjä ja sanoittaja voi olla yksi ja sama henkilö. Lisäksi hänen on tunnettava rytmiikan ja riimittelyn keinot ja mielellään myös nuotit. Musiikkiin perehtymätön käntäjä tuskin pystyy tekemään hyvää käännöstä. Käntäjän on pyrittävä täyttämään laulutekstien käntämisen tärkein edellytys: laulettavuuden on säilyttävä. Laulettavuuteen verrattuna sisältö on sivuseikka, koska muutenkin teksti on vain osa laulua. Musiikkia ja tekstiä ei voi erottaa toisistaan. Tärkeintä ei siis ole alkuperäistekstin sanatarkka noudattaminen vaan se, ettei se kuulosta kömpelöltä ja musiikkiin tai artistin suuhun sopimattomalta. (Makkonen 1992: 18)

Ingo (1990: 45) kuvailee laulutekstien käntäjältä vaadittavia kykyjä muun muassa seuraavasti: ” - - käntäjän pitäisi näin ollen pystyä käännöksessään siirtämään mahdollisimman paljon myös lähtötekstin sävelestä.”

Makkosen mukaan on perusteltua väittää, että esimerkiksi kantaottavien laulujen sanojen on välitettävä alkuperäistekstin sisältö täsmällisesti, koska sanoilla on niin suuri merkitys ja laululla pyritään vaikuttamaan kuulijoihin nimenomaan kantaottavasti. Toisaalta esimerkiksi iskelmä on tehty viihdyttämään, eikä sen sanoilla ole yhtä suurta merkitystä kuin kantaottavien laulujen sanoilla. Iskelmissä sanatarkan käntämisen yläpuolelle nouseekin tunnelman välittäminen. Makkosen mukaan ”Kohdekielen ilmaisujen on oltava tarkasti alkuperäisen kanssa samanmittaisia. Niiden on vastattava nuottiarvoja. Korkojen on satuttava samoille paikoille. Sanojen on sovittava melodian kulkuun. -- Riimittelyä on noudatettava.” (Makkonen 1992: 18)

Laulujen kääntämisen pohjimmainen tarkoitus on mielestäni tutustuttaa erilaisia kulttuureja toisiinsa. Kansa, joka kiinnostuu toisesta kulttuurista sen musiikin pohjalta, kääntää laulun omalle kielelensä. Koska laulu on kansansa sielu, joka kuvaa muun muassa sen tapoja, perinteitä, suhdetta luontoon, elämään ja lähimmäisiin, on ensi sijaisen tärkeää välittää kaikki tämä tieto myös käännettyissä sanoissa. Vähintäänkin laulun sanoman välittämisen lisäksi on mielestäni säilytettävä laulettavuus. Kun nämä kaksi asiaa ovat kohdallaan, voidaan puhua onnistuneesta laulutekstin käännöksestä.

5. VENÄLÄISTEN LAULUJEN SUOMENTAJAT

Tutkimieni kahdentoista laulun sanoittajat ja suomentajat löytyvät alla olevasta taulukosta. Osaan lauluja olen merkinnyt laulun ilmestymisvuoden. Tämä tieto ei ollut saatavilla kaikista lauluista.

Laulun nimi venäjäksi, ilmestymisvuosi, sanoittaja	Laulun nimi suomeksi, suomentaja
1. Катюша, 1938, Mikhail Isakovskij	Karjalan Katjuusa, Saukki
2. Мне без валенок беда, Viktor Djunin	Huopikkaat, Anja Tyrvänäinen
3. Виновата ли я?, tuntematon	Syylinenkö mä oon?, Kirsti Toppari
4. Подари мне платок, 1970, M. Agašina	Sininen huivi, Anja ja Timo Tyrvänäinen
5. Рябина, 1864, I. Surikova	Pihjala, Kirsti Toppari
6. Уральская рябинушка, 1954, Mikhail Pilipenko	Uralin pihlaja, Kosti Kivilahti
7. Выхожу один я на дорогу, 1841, Mihail Lermontov	Kuljen yksin autiolla tiellä, Antero Jouko Byman
8. Одинокая гармонь, 1945, Mikhai Isakovskij	Yksinäinen harmonikka, Pauli Salonen
9. Московские окна, 1958, Mikhail Matusovskij	Moskovan valot, Pauli Salonen
10. Песня о друге, 1966, Vladimir Vysotskij	Ystävän laulu, Turkka Mali
11. Миллион алых роз, Andrej Vozsenskij	Miljoona ruusua, Vera Telenius
12. Подмосковные вечера, 1955, Mikhail Matusovkij	Unohtumaton ilta, Kyllikki Solanterä

Näistä kahdestatoista suomentajasta olen tavannut Kirsti Topparin ja Anja Tyrvänäisen. Tein heidän kanssaan haastattelut, joissa aiheena oli heidän kääntämänsä venäläiset laulut.

Karjalan Katjuusan suomentaja Saukki

Niilo Sauvo Pellervo Puhtila (1928 –) tunnetaan paremmin nimellä Saukki. Hän on sanoittaja,

säveltäjä ja radiotoimittaja. Hänellä on ainakin kolmetoista taiteilijanimiä, esimerkiksi Jim, Merja, Pekka Saarto. Saukki on ollut vahva vaikuttaja suomalaisessa musiikissa. Hän työskenteli mm. sellaisten kuuluisien suomalaisten viihteen tekijöiden kanssa kuten Laila Kinnunen, Jaakko Salo ja Olavi Virta. Yleisradiossa hän työskenteli ensin toimittajana, sitten nuorten ajanviroteohjelmien päällikkönä ja lopulta viihdepäällikkönä. Toimittuaan noin 25 vuotta musiikkialalla Sauvo Puhtila jäi eläkkeelle Yleisradion viihdepäällikön toimesta vuonna 1979. Puhtila sai Reino Helismaa –palkinnon vuonna 1999 ja Juha Vainio –palkinnon 2002.

Sauvo Puhtilan ensimmäiset sanoitukset julkaistiin vuonna 1953. Hänestä tuli Suomen ahkerimpia sanoittajia. Julkaistujen tekstien määrässä häneltä vie voiton vain Reino Helismaa. Saukki sanoitti ja käänsi enimmäkseen iskelmiä, mutta sen lisäksi myös lastenlauluja ja hengellisiä lauluja.

Sauvo Puhtilan sanoitukset ovat helposti laulettavia ja mieleen jääviä. Hänen käyttämiensä nimimerkkien runsas määrä heikentää niiden tunnettuutta. Toisaalta häntä voi ymmärtää, sillä toimittajana ja viihdepäällikkönä hän oli työnsä puolesta paljon julkisuudessa. Saukin arvioidaan sanoittaneen ja kääntäneen noin 9 000 laulua. Niistä suurin osa on vielä levyttämättä. (www.wikipedia.org)

Huopikkaiden ja Sinisen huivin suomentaja Anja Tyrvänäinen

Tapasin Anja Tyrvänäinen ja haastattelin häntä keväällä 2004. Anja Tyrvänäinen, humanististen tieteiden kandidaatti ja Taljanka –yhtyeen solisti, opiskeli Helsingin Yliopistossa pääaineenaan venäjän kieltä ja kirjallisuutta ja sivuaineenaan kansanrunoustiedettä. Venäjää hän opiskeli vuosina 1970 – 1976. Tyrvänäinen opiskeli venäjää myös Moskovan valtionyliopistossa stipendiaattina yhden vuoden. Hän on tehnyt freelance-kääntäjän työtä Yleisradiossa. Musiikkia hän opiskeli konservatoriossa laulutunneilla.

Tyrvänäinen on kääntänyt yli 40 venäläistä laulua. Tunnetuimmat Tyrvänäisen kääntämät venäläiset laulut ovat Huopikkaat ja Sininen huivi. Taljanka –yhtye on levyttänyt kolme levyllistä venäläisiä lauluja. Niistä kaksi levyllistä on venäläisiä kansanlauluja ja yksi mustalaislauluja. Tyrväisen lauluja on julkaistu nuotteina mm. Fazerin toivelaulukirjoissa. Taljanka on levyttänyt lisäksi seitsemän levyllistä ranskalaisia ja espanjalaisia lauluja.

Sana *Taljanka* tarkoittaa hanuria. Yhtyeen nimenä se viittaa siihen, että heidän esittämänsä laulut ovat alkuperältään venäläisiä, vaikka yhtye esittääkin ne suomen kielellä. Omassa tulkinnassaan Taljanka on pyrkinyt ennen kaikkea myötäelämään ja välittämään sen, mikä on näiden laulujen sisin: lämpö, ihmissläheisyys ja elämänusko. Yksi Taljankan motoista kuuluu seuraavasti: ”Osaseksi musiikki on muuttunut, uudet laulut naapurilta ulkoa oon oppinut.”. Taljanka on levyttänyt mm. sellaisia venäläisiä lauluja, kuten Oi niitä aikoja (Дорогой длинною), Odota (Жди меня), Krtjukovon kylässä (У деревни Крюково) ja Vologda (Вологда).

Ensimmäisen kosketuksen slaavilaisiin lauluihin Tyrvänäinen sai 14-vuotiaana, kun hän osallistui kansainvälisiin urheilukilpailuihin Prahassa. Slaavilaiset laulut saivat hänet kiinnostumaan kielten opiskelusta. Matkan jälkeen hän alkoi opiskella unkaria. Anja Tyrvänäinen kiinnostui venäläisten laulujen kääntämisestä opiskellessaan venäjää Leningradissa keäskurssilla. Lauluja käsiteltiin venäjän kielen tunneilla kieliharjoituksina. Tyrvänäinen kertoo laulujen vain kääntyvän päässä sen jälkeen, kun hän on oppinut melodian ja sanat perusteellisesti. Laulut ovat jääneet soimaan mieleen sävelinä ja tarinana. Sen jälkeen ne ovat kääntyneet suomeksi kuin itsestään. Tyrvänäinen on musiikin ammattilainen. Musiikki- ja rytmitaju sekä melodioiden maailmassa eläminen ovat suuri apu käännöstyössä.

Tyrvänäisen mukaan tärkeintä laulujen kääntämisessä on kääntäjän oma musikaalisuus ja rytmitaju. Tavujen on istuttava käännöksessä aivan kuten ne tekevät alkuperäisessä laulutekstissäkin. Laulujen suomettaminen ei Tyrvänäisen mielestä ole hyväksi. Venäjän kielestä on hänen mukaansa helppo kääntää, koska sanat ovat suurin piirtein samanpituisia kuin suomen kielessä. Hyvällä laulutekstien kääntäjällä tulisi hänen mielestään olla erittäin hyvä kulttuurin

tuntemus ja suomen kielen rytmitaju. Ensin on opeteltava laulun musiikkimaailma ja melodia ja niitä on kunnioitettava. Hyvä laulaja ja käännetyn laulun esittäjä pystyy Tyrvänäisen mukaan omasta puolestaan korvaamaan käännöksen puutteet.

Anja Tyrvänäinen on kääntänyt lauluja myös yhdessä miehensä Timo Tyrvänäisen kanssa. Heidän käännöstyössään on pariskunnan mielestä tärkeää se, että he kääntävät lauluja nimenomaan laulajina. Tällöin kieleen ja sen rytmiin liittyvät asiat tulevat heti testatuksi. Espanjalaisella ja ranskalaiselle musiikille on ominaista kulttuurin oma rytmi. Näissä kielissä tavumäärät ovat pienempiä kuin suomen kielessä. Suomennoksiin pyrkii tulemaan yleensä liikaa tavuja. Tällöin ongelmana on usein se, että kulttuurille ominaista rytmiä suometetaan liikaa. Tyrvänäisten mielestä vain pakon edessä voi vähentää tai lisätä alkuperäisen laulutekstin tavumäärää. Vaikka toisen kulttuurin musiikille on ominaista erilainen rytmi, Tyrvänäiset ovat harvemmin törmänneet siihen venäläisten laulujen yhteydessä. Venäjän kielessä tavut ovat säännönmukaisempia. Tyrvänäisten mukaan tunteiden ja reaktioiden kääntämisessä heillä ei ole samanlaisia tiukkoja sääntöjä. Venäläisen tunteiden ylitsepursuavuuden voin kääntää suomeksi kevyemmin, koska suomalaiselle kuulijalle syntyy sama tunne kevyemmästäkin sanasta.

Anja Tyrvänäinen pyrkii säilyttämään laulun alkuperäistä teemaa käännöksessä niin paljon kuin suinkin, vaikka se ei aina ole mahdollista. Muussa tapauksessa kääntämisessä ei hänen mukaansa olisi mitään mieltä. Tyrvänäinen käyttää kääntämisessä alku-, sisä- ja loppusointuja. Pääasia on hänen mukaansa kuitenkin se, että sanat soivat omaan korvaan kauniisti. Tyrvänäinen on törmännyt myös ongelmiin käännöstyössään. Eniten ongelmia on syntynyt kulttuurieroista: jotkut laulut eivät vain yksinkertaisesti käänny suomeksi. Tällaisia ovat hänen mukaansa varsinkin mustalaislaulut.

Anja Tyrvänäiseltä on myös tilattu laulujen käännöksiä. Hän on kääntänyt yhdessä miehensä kanssa esimerkiksi tunnetun ja suosituksen venäläisen lastenlaulun Tšeburaškan, jonka suomenkielinen nimi on Muksis. Tyrvänäinen on tehnyt raakakäännöksiä muun muassa Anneli Sarille.

Laulujen Syyllinenkö mä oon ja Pihlaja suomentaja Kirsti Toppari

Tapasin ja haastattelin Kirsti Topparia syksyllä 2003. Olin tutustunut häneen muutaman vuosi ennen haastattelua Moskovaan menevässä Tolstoi –junassa. Matkalla lauloimme yhdessä venäläisiä lauluja. Elämäntyönsä toimittajana tehnyt yhteiskuntatieteiden maisteri Kirsti Toppari on kääntänyt kolmisenkymmentä venäläistä laulua. Hänen laulujaan on julkaistu venäjän kielen oppikirjoissa Saljut 1 ja Saljut 2. Toppari on opiskellut venäjää vuodesta 1971. Hän ei omien sanojensa mukaan ole valinnut lauluja käännettäväksi, vaan laulut ja ennen kaikkea niiden melodiat ovat valinneet hänet. Hän kertoo aloittaneensa venäläisten laulujen kääntämisen sattumalta. Eräällä venäjän kielen oppitunnilla hän kuuli laulun ”On mne npravitsja” ja ihastui siihen. Sienimetsässä laulun melodia soi hänen mielessään ja ensimmäisen säkeistön sanat kääntyivät yllättäen hänen päässään venäjämästä suomeksi. Lopulta opettaja pyysi kääntämään koko laulun. Myöhemmin laulujen kääntämisestä tuli tapa. Muista kielistä hän ei ole kääntänyt lauluja. Sen sijaan italiasta, norjasta, ruotsista, tanskasta, ranskasta, espanjasta, englannista ja saksasta Toppari on kääntänyt sarjakuvia.

Topparin mukaan laulujen kääntämisessä tärkeintä on idean säilyttäminen. Teknisesti tärkeintä on rytmi. Hän pyrkii säilyttämään laulun alkuperäisen teeman käänöksessä. Jos laulun alkuperäisen aiheen muuttaa, ei kääntämisessä ole enää mitään mieltä. Tyylikeinoina Toppari käyttää loppusointuja, mutta nekään eivät ole ehdottomia, kunhan rytmistä ei tarvitse tinkiä. Vaikeinta venäläisten laulujen kääntämisessä on se, että Toppari ei sanojensa mukaan ymmärrä kaikkea venäjäksi. Puolet hänen lauluistaan on tilaustöitä. Kääntäessään lauluja Toppari tekee ensin useamman raakakäännöksen ja sen jälkeen niistä syntyy varsinainen käänös.

Topparin mukaan hyvällä laulutekstien kääntäjällä on erinomainen rytmitaju ja tarvittava kielitaju. Toppari on harrastanut nuorena laulamista ja soittanut pianoa. Hän osaa ulkoa lukemattomat määrät lauluja.

Uralin pihlajan suomentaja Kosti Kivilahti

Kosti Kivilahti on säveltänyt kuusi ja suomentanut 11 kappaletta. Kivilahden suomentamia lauluja ovat muun muassa Nuori taistelija, Pioneerilippu, Rauha ja ystävyys, Taisteluun ja Me nousemme lailla ukkosen.

Kuljen yksin autiolla tiellä –laulun suomentaja Antero Jouko Byman

Antero Jouko Byman on kääntänyt yhteensä 20 kappaletta mm. Tumma moldavialaistyttö (Молдаванка), Tumma yö (Темня ночь), Käy kentälle nuoriso maan ja Rikas sulhanen. Byman on toiminut myös säveltäjänä. Hän on säveltänyt 13 kappaletta mm. Kemi virtaa, Laulu skp:lle, Leiri marssi ja Tuulen tytär.

Yksinäisen harmonikan ja Moskovon valojen suomentaja Pauli Salonen

Pauli Salonen on kääntänyt 149 kappaletta. Hän on kääntänyt mm. sellaiset venäläiset laulut kuin Mustanmeren valssi (Черное море мое), Mä mistä löytäisin sen laulun (А где мне взять такую песню), Näkemiin Moskova (До свиданья Москва) ja Rakastan sinua elämä (Я люблю тебя жизнь). Salonen on toiminut myös sanoittajana. Hän on sanoittanut Toivo Kärjelle kuusitoista menestyskappaletta.

Ystävän laulun suomentaja Turkka Mali

Turkka Antero Mali (1956 –) on sanoittaja ja muusikko. Hänen sanoittamiaan kappaleita ovat muun muassa Janne Hurmeen levyttämä Kirje ja Reijo Taipaleen levyttämä Jaksaa vanhakin tanssia. Petri Laaksosen laulama Täällä pohjantähden alla ja Anneli Saariston esittämä La dolce vita ovat myös Turkka Malin suomentamia sanoituksia.

Turkka Mali työskenteli 1980-luvulla musiikinopettajana ja aloitti 1990-luvulla Musiikki Fazerin palveluksessa. Myöhemmin hän siirtyi päätoimiseksi sanoittajaksi ja freelanceriksi. Turkka Mali on tehnyt yli 2500 laulusanoitusta. Hän on sanoittanut myös salanimillä Jarna Leinonen ja Henri Uotila. Mali esiintyy ja on levyttänyt vuodesta 1978 lähtien pikkuveljensä Mikan kanssa duona.

He ovat levyttäneet esimerkiksi useampi albumia Vladimir Vysotskin musiikkia suomennettuna. (www.wikipedia.org)

Miljoonan ruusun suomentaja Vera Telenius

Vera Elisabeth Telenius (1912 – 1991) oli suomalainen laulaja. Hänen menestynein levytys oli hänen oma sanoituksensa "Miljoona ruusua" (Миллион алых роз). Telenius peri musikaalisuutensa viulistiäidiltään. Hän soitti itsekin viulua nuorena mm. Tampereen Työväenorkesterissa. Musiikki oli aluksi vain harrastus. 1970-luvun alusta lähtien Telenius vieraili poikansa yhtyeen solistina. Eräällä keikalla oli toimittaja Jussi Tuomi, joka teki Teleniuksesta TV-ohjelman. Pian ohjelman jälkeen vuonna 1974 julkaistiin ensimmäinen albumi Yön laulajatar.

Suuri menestys syntyi kolmannella albumilla, kun Miljoona ruusua -albumin myynti rikkoi nopeasti timanttilevyyn vaadittavan rajan. Levy myi yli 70 000 kappaletta. Levyn ilmestyessä vuonna 1984 Vera Telenius oli 72-vuotias. Samana vuonna hänet palkittiin Emma-palkinnolla ensimmäisenä Vuoden naissolistina. Menestyksen myötä Telenius alkoi kiertää tanssipaikkoja. Vuonna 1985 ilmestyneen Sydämen ääni -albumin suuri hitti oli Leonard Cohen -cover Tanssi loppuun rakkauden.

Miljoona ruusua tuli tutuksi myös Katri Helenan levyttämänä vuonna 1984. Kemiläinen yhtye Santa Lucia julkaisi vuonna 1988 oman versionsa. Se seurauksena radioiden soittolistoilta löytyi useampi versio samasta kappaleesta.

Vera Teleniukselta on ilmestynyt yhteensä kuusi albumia vuosien 1974 – 1990 välillä. Ne ovat Yön laulajatar, Kiitos paljon kiitos vaan, Miljoona ruusua, Sydämen ääni, Vera Telenius laulaa Toni Edelmannin lauluja ja Niin muistan. (www.wikipedia.org)

Unohtumattoman illan suomentaja Kyllikki Solanterä

Kyllikki Solanterä (entinen Solander, omaa sukua Wegelius, 1908 – 1965) oli suomalainen laulaja, laulunopettaja ja sanoittaja. Hän suomensi ja teki iskelmämusiikin sanoituksia muun muassa salanimillä Donna, Kristiina, K. Nuoli, Timo Nuoli ja K. Sara. Taidemusiikkia hän sanoitti omalla nimellään.

Solanterän sanoituksista tunnetuimpia on muun muassa Kipparikvarterin levyttämä Pieni ankanpoikanen. Solanterän omia esityksiä on säilynyt levytyksenä vain kaksi 78-kierroksen savikiekkoa, joissa kummassakin toisella puolella esiintyy Matti Lehtinen. Levyillä hän esittää kappaleet Hyvä neuvo ja Kesäpäivä kultainen Ensio Kostan johtaman HMV-orkesterin säestyksellä. Laulut ovat alun perin elokuvasta Liisa ihmemaassa. Solanterä käänsi yhteensä 194 kappaletta. Hän toimi laulunopettajana yli 25 vuotta Sivistysjärjestöjen Kansankonservatoriossa 1937–1963. (www.wikipedia.org)

6. TUTKIMUSAINEISTON KÄSITTELY

6.1. Tutkimusaineiston valinta

Valitsin tutkimusaineistokseni kaksitoista suomeksi käännettyä venäläistä laulua. Valintakriteerinäni oli, että laulujen on oltava tunnettuja suomessa ja minun tulee osata ne itse, koska silloin tutkimustyö on helpompaa. Samalla halusin, että tutkielmani laulut ovat eri suomentajilta.

6.2. Tutkimusaineiston analyysi

Analyysissä esitän laulujen sanat venäjäksi ja suomeksi sekä vertailun helpottamiseksi itse tekemäni raakakäännökset. Olen keskittynyt lähes yksinomaan laulujen tekstien vertailuun unohtamatta sitä, että sanat ovat kuitenkin vain osa laulun kokonaisuutta. Olen soveltanut analyysissä osittain Makkosen (1992) käyttämää kysymysten asettelua. Analysoin ja vertaan

venäjänkielistä ja suomenkielistä laulutekstiä yhdeksän asian perusteella. Ne ovat seuraavat:

1. Laulun nimi
2. Laulun rytmi ja tavutus
3. Aihepiiri ja juoni
4. Sanoma
5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan
6. Näkökulma (persoona)
7. Perussävy/laulun tunnelma ja oma mielipide käännöksestä
8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla
9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella.

6.2.1. LAULU nro 1

Катюша, Karjalan Katjuusa

Расцветали яблони и груши
поплыли туманы над рекой.
Выходила на берег Катюша
на высокий берег на
крутой.

*Kukkivat omenat ja päärynät,
uivat sumut joen yllä.
Tuli rannalle Katjuusa,
korkealle, rannalle jyrkälle.*

Kauniisti kukkii syrenit ja
ruusut,
tuoksuu tuomet joen rannalla.
Joen rannalla kaunis
Katjuusa,
joen korkealla rannalla.

Выходила, песню заводила,
про степного сизого орла,
про того, которого любила,
про того, чьи письма
берегла.

*Tuli ja laulaa alkoi
aron harmaasta kotkasta,
Siitä jota rakasti,
siitä kenen kirjeet säilytti.*

Yksin kulkee, hiljaa
lauleskelee,
sille sinisilmä pojalle,
Sille, jota aina muisteleepi,
sille jota hellin rakastaa.

Ой ты, песня, песенка
девичья,
ты лети за ясным солнцем
вслед.
И бойцу на дальнем
пограничье
от Катюши передай привет.

*Oi, sinä laulu, laulu neitosen,
lennä kirkkaan auringon
perässä.
Ja sotilaalta kauas rajalle
Katjuusalta terveisen vie.*

Oi, sä laulu, laulu tytön
nuoren,
riennä sinne, mis on miesten
tie!
Terveisiä soturille Suomen,
Karjalasta Katjuusalta vie.

Пусть он вспомнит
девушку простую,
пусть услышит, как она
поет.
Пусть он землю бережет
родную,
а любовь Катюша
сбережет.

*Muistakoon hän tyttöä
tavallista,
muistakoon miten hän laulaa.
Varjelkoon hän maata omaa,
ja rakkautta Katjuusa
varjelee.*

Sinä muistat tyttöstäsi aina,
aina kaipaat hänen lauluaan.
Kun sä suojaat omaa
synnyinmaata,
kankahalla kauniin
Katjuusan.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun nimi on venäjäksi ”Katjuusa” ja suomeksi Karjalan Katjuusa. Laulun nimi voidaan mieltää osittaiseksi käännökseksi, vaikka Karjala antaa laulun nimelle lisämerkityksen, jota ei ole alkuperäisessä. Venäläisessä laulussa Katjuusa ei voi olla Karjalassa, koska siinä puhutaan kaukaisesta rajasta. Tämä laulu on kotoutettu täydellisesti, mikä tarkoittaa sitä, että se on tuotu venäläisestä ympäristöstä suomalaiseen.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Alkukielinen laulu on jaettu neljään lyhyehköön säkeistöön, joissa kaikissa on neljä säettä. Käännöksen rakenne on samanlainen. Alkuperäisessä laulussa säkeistöjen tavumäärät ovat 10 ja 9 tavua. Nämä tavumäärät vuorottelevat säkeissä. Suomenkielisessä tavumäärät ovat samat 10 ja 9, paitsi ensimmäisessä säkeistössä, jossa ensimmäisen säkeen tavumäärä 11.

Расцветали яблони и груши	(10)
поплыли туманы над рекой	(9)
Выходила на берег Катюша	(10)
на высокий берег на крутой	(9)
Kaulniisti kukkii sylreinit ja luulsut	(11)
tuoksuul tuolmet joleni rannalla	(9)
Joleni rannalla kaulnisi Katjuusa	(10)
joleni korkealla rannalla	(9)

Alkuperäisessä tekstin kaikki kahdeksan säettä ovat loppusoinnussa keskenään. Suomenkielisessä käännöksessä kahdeksasta loppusoinnusta kolme on puolisoitua ja vain kolme loppusointua. Kahdessa säkeessä ei ole kumpaakaan.

Loppusoinnut vaikuttavat runotekstin rytmiiin. Suomenkielisessä versiossa rytmi kärsii, koska säkeiden loput ovat kuin irrallaan niissä kohdissa, missä loppusointua ei ole.

3. Aihepiiri ja juoni.

Katjuusa kävelee joen rannalla, laulaa, ikävöi ja muistelee. Laulun on määrä lentää sotilaan korviin kauas rintamalle ja rohkaista tätä puolustamaan isänmaataan. Molemmissa teksteissä on sama aihepiiri ja juoni.

4. Sanoma

Laulun sanoma on lojaalisuus ja uskollisuus rakasta isänmaata kohtaan. Laulun molemmilla päähenkilöillä on oma tehtävänsä: Katjuusa vaalii rakkauttaan ja sotilas puolustaa isänmaata. Rivien välistä saattaa lukea seuraavanlaisen sanoman: kun molemmat täyttävät velvollisuutensa, heidän

yhteinen tulevaisuutensa on turvattu. Suomenkielisissä sanoissa on sama sanoma.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Alkuperäisessä ja käännöksessä laulun tarina ajoittuu kesään ja sota-aikaan. Paikkoina ovat joenranta sisämaassa/ Venäjän rintama rajan tuntumassa. Käännöksessä paikkana on Karjala ja Suomen rintama sodassa. Tämä on varsin tavallista sota-ajan lauluille. Samoja lauluja saatettiin laulaa molemmin puolin rintamaa, sanat olivat vain hieman erilaiset. Venäjän kansalaissodan aikana sekä punaiset että valkoiset lauloivat samoja lauluja.

6. Näkökulma (persoonaa)

Alkuperäisessä ja käännöksessä tarina kerrotaan Katjušan näkökulmasta. Sanat on kirjoitettu kuitenkin kolmanteen persoonaan.

7. Perussävy

Molempien laulujen perussävy on kaihoisan toiveikas. Katjuusan suomenkieliset sanat eivät ole mielestäni onnistuneet. Ne eivät ole laulettavat eivätkä näin ollen tempaa mukaansa. Tämä saattaa olla syynä siihen, että laulua ei juurikaan lauleta suomeksi, ei ainakaan näillä sanoilla. Sen sijaan Katjuusan sävelellä lauletaan paljon humoristia sanoja, kuten ”Siperian lakeus on suuri, Sonja siellä lunta lapio. Sonjalla kävi hiton huono tuuri, kun länsituuli uutta lunta toi”. On sinänsä harmi, että näinkin vauhdikkaalla ja suomalaisiin vetoavalla sävelmällä ei ole kunnollisia suomenkielisiä sanoja.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Sanastoissa on hyvin paljon yhteistä: nuori tyttö Katjuusa, joenranta, laulu, rintama, sotilas. Erona suomennoksessa on se, että Katjuusan koti on Karjalassa ja sotilas on suomalainen. Alkuperäisessä tekstissä sotilasta verrataan uljaaseen arokotkaan, suomennoksessa poika on sinisilmäinen, nuori komea kirkassilmäinen poika. Tässä on tehty laulun kotoutus suomalaiseen kulttuuriin. Alkuperäisessä laulussa puhutaan omenoiden ja päärynöiden (puiden) kukkimisesta. Suomalaisessa vastaavasti syrenistä ja ruusuista. Kääntäjä on lisännyt sanoihin tuomien tuoksun,

vaikka alkuperäisessä sitä ei ole. Kääntäjä on toisin sanoen tuonut lauluun suomalaisille tuttuja tuoksua. Alkuperäisessä puhutaan aron harmaasta kotkasta ja kirjeiden säilyttämisestä. Suomenkielisessä versiossa tämä on korvattu sinisilmäisellä pojalla ja kirjeet sillä, että tyttö hellin rakastaa. Katjuusan nimikin on kotoutettu. Translitterointuna suomeksi se kirjoitettaisiin Katjusha. Kääntäjä on tehnyt kotoutuksen ilmeisesti sillä perusteella, että suomalaisen on helpompi ääntää Katjuusa kuin Katjusha.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Kääntäjä on onnistunut kohtalaisesti työssään. Mielestäni hän on onnistunut kuitenkin paremmin sanastotasolla kuin täysin identtisen tunnelman luomisessa. Tunnelma välittyy samanlaisena kahden ensimmäisen säkeistön aikana. Perussävy molemmissa teksteissä on kuitenkin sama. Laulu on suosittu Suomessa, mutta ei suomenkielisten sanojen ansiosta vaan melodiansa takia.

Мой дружок меня ждет
каждый вечер у ворот.
Но в такие холода
мне без валенок беда.
Чтобы к милому идти
надо валенки найти.
Ох! Надо валенки найти.

Валенки, валенки,
прячет моя маменька.
Все равно я их найду,
на свидание я пойду.

Говорят: любить зимой,
значит дома быть одной.
На морозе стынет кровь,
не согреет и любовь.
Но не буду я страдать,
только б валенки достать.
Ох! Только б валенки
достать.

Валенки, валенки...

Разговоров не боюсь –
с милым в валенках
пройдусь,
Пусть морозет горячий,
сердцу только веселей.
Буду в валенках ходить,
буду милого любить.
Ох! Буду милого любить.

Валенки, валенки...

*Ystäväni minua odottaa
joka ilta portilla.
Mutta näin kylmässä olen
ilman huopikkaita pulassa!
Jotta voisin rakkaan luo
mennä
täytyy löytää huopikkaat.*

*Huopikkaat, huopikkaat,
piilottaa äitini.
Yhtä kaikki ne löydän,
tapaamiseen menen.*

*Sanotaan, että rakastaminen
talvella
on yhtä kuin kotona olla
yksin.
Pakkasella jäähtyy veri,
ei lämmitä edes rakkaus.
Mutta en aio kärsiä,
kunhan vain saan huopikkaat
hankitua.*

Huopikkaat, huopikkaat...

*Keskusteluja en pelkää,
kultani kanssa huopikkaissa
kävelen,
Paukkukoon pakkaneen
kovemmin,
sydämellä on vain
hauskempaa.
Aion huopikkaissa kulkea,
aion kultraani rakastaa.*

Huopikkaat, huopikkaat,

Ystäväin mua odottaa
joka ilta portilla
mut niin paukkuu pakkaset,
ettei riitä sukkaset.
Kohta kullan luo käy tie,
missä huopikkaani lie?
Oo-oo, täytyy löytää
huopikkaat

Huopikkaat, huopikkaat,
äiti koettaa piilottaa.
Sama se, löydän ne.
Terve vaan, mua ootetaan.

Talvella kun rakastaa,
vanhukset näin varottaa:
”Jäätyy sulta sydämes,
lämmittä ei rakkautes!”
Tuostapa mä huoli en,
huopikkaani vuorailen.
Oo-oo, täytyy löytää
huopikkaat

Huopikkaat, huopikkaat,

Vanhemmat kun varoittaa,
hyväähän ne tarkoittaa.
Mut ei ohjeet nuorille
ole niin kuin muorille.
Antaa vaan pakastaa,
sydämeni rakastaa.
Joo, ja huopikkaat
hällekin voin lahjoittaa.

Huopikkaat, huopikkaat...

Huopikkaat –laulusta on olemassa toisetkin venäjänkieliset sanat, jotka ovat tunnetummat kuin tässä tutkielmassa tutkimusmateriaalina olevat sanat.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun nimi on venäjäksi ”Мне без валенок беда” ja suomeksi ”Huopikkaat”. Laulun nimen tarkka käänös on ”Olen pulassa ilman huopikkaita”. Laulun suomentaja on päätenyt kuitenkin kääntämään laulun nimen ytimekkäästi ”Huopikkaat”. Tosin tämä laulu tunnetaan venäjällä myös toisella nimellä, joka on juuri tuo Huopikkaat. Laulun venäläinen nimi kertoo laulun sisällöstä enemmän kuin sen suomalainen vastine. Laulun suomalaista nimeä voidaan pitää käännöksenä, vaikka se on lyhyempi kuin venäjänkielinen nimi. Tärkeintä on mielestäni se, että laulutestin nimi kertoo, mistä laulussa on kyse. ”Olen pulassa ilman huopikkaita” kuulostaisi suomeksi kankealta.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Sekä alkuperäisessä laulussa että suomenkielisessä käännöksessä on kuuden, seitsemän ja kahdeksan tavun riimejä. Tavutukset vastaavat toisiaan laulun alussa. Vain kolmannessa säkeistössä suomenkielisen käännöksen tavutus poikkeaa hieman alkuperäisestä. Koska käännös on tavutettu ja näin ollen rytmitetty samalla lailla kuin alkuperäinen, versioiden painotukset muistuttavat toisiaan, vaikka kielet eroavat toisistaan.

Мой дружокчекл менял ждет лкаждыйл велчерл у лвопротл	(14)
Нол в такие холлода лмне л без лвалленокл белдал	(14)
Что л бы л к милолмул идти л надол валленки лнайтли	(14)
Ох л Надол валленки лнайтли	(8)
Валленки валленки лпрячел моял малменькал	(13)
Всел равно л я лх л найлду л на л свидание л я лпойлду	(14)
Ystälväin л mua лодоттаа лjolka лилтал portillal	(14)
mut лniin л pauklkuu лrakikalset л ettei лriitäl sukikalsetл	(14)
Kohla лkullan л luo лkäyl tie лmisläl huolpikkaalnil liel	(14)
Ool täyltyyl löyltääl huolpikkaatл	(8)
Huolpikkaatл huolpikkaat лäilti лkoetтаа лpiillotтаа	(13)
Samal se лlöylдän л ne лTerivel vaan лmula л oolteltaanл	(14)

Venäjänkielisessä laulussa on kolme säkeistöä. Mukana on myös kertosäkeistö. Jokaisessa säkeistössä on täydellinen loppusoinnutus. Suomenkielisessä käännöksessä on myös loppusoinnutus, joka ei toteudu kertosäkeessä eikä laulun ensimmäisen säkeistön alussa.

Venäjänkielisessä laulussa on yksitoista toisiinsa sointuvaa sanaparia. Näistä kymmenen on keskenään loppusoinnussa ja yksi pari puolisoinnussa. Suomenkielisessä käännöksessä keskenään sointuvia sanapareja on kolmetoista. Näistä kymmenen on loppusoinnussa keskenään ja kolme puolisoinnussa.

3. Aihepiiri ja juoni

Laulun aiheena on, niin kuin lauluissa usein, nuorten rakkaus ja se miten vanhemmat suhtautuvat lapsiansa ensirakkauteen. Laulu kertoo työstä, jota poika odottaa ulos, joka ilta tytön kodon portilla. On talvi ja tytön äiti on piilottanut tämän huopikkaat, jotta tyttö ei pääsisi ulos. Tyttö on kuitenkin luottavainen ja aikoo löytää huopikkaansa. Aihepiirin ja teeman suhteen käännös on uskollinen alkuperäiselle laulutekstille.

4. Sanoma

Laulun sanoma on mielestäni se, että nuoret ovat nuoria ja he pitävät oman päänsä. Ensirakkauden huuma ja riemu täyttää nuoren sydämen. Tämän sanoman välittymistä auttaa myös laulun mukaansa tempaava, tarttuva ja iloinen sävel.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Laulu sijoittuu talviaikaan, mikä on olennaista laulun tekstin sisällön kannalta. Laulu kertoo jonkun venäläisen pikkukylän työstä, koska laulussa puhutaan portin pielestä.

6. Näkökulma (persoonaa)

Tarina kerrotaan ensimmäisessä persoonassa. Kertoja on nuori huopikkaitaan etsivä tyttö. Käännöksessä on säilytetty sama näkökulma.

7. Perussävy

Laulun perussävy on todella iloinen ja toiveikas. Laulun sävel itsessään on melodinen ja reipas, mikä tuo valoa ja iloisuutta koko lauluun.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Sanastoissa on hyvin paljon yhteistä: nuori tyttö, ulkona joka ilta odottava poika, talvi, huopikkaat piilottanut äiti. Eroja löytyy myös, kuten ”ohjeet nuorille ole niin kuin muorille”. Tätä ei löydy venäjänkielisestä laulusta. Alkuperäisessä laulussa puhutaan veren jäähtymisestä ja huopikkaiden esiin ottamisesta, käännöksessä sydämen jäähtymisestä ja huopikkaiden vuorailemisesta.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Kääntäjä on onnistunut todella hyvin työssään. Hän on onnistunut välittämään alkuperäisen laulutekstin tunnelman. Nuoruuden ilo ja rakkaus välittyvät täysin myös käännöksestä. Kääntäjä on onnistunut siirtämään käännökseen myös laulun rytmin ja sävelen suuressa määrin sen ansiosta, että tavumäärät ovat käännöksessä samat kuin alkuperäisessä

Виновата ли я,
виновата ли я,
виновата ли я,
что люблю?
Виновата ли я,
что мой голос
дрожал,
когда пела я
песню ему?

Ой, ты мама моя,
ой, ты мама моя,
отпустите меня
погулять!
Ночью звезды
горят,
ночью ласки
дарят,
ночью все о любви
говорят.

Виновата во всем,
виновата во всем,
еще хочешь себя
оправдать.
Ах, зачем же,
зачем в эту
лунную ночь,
позволяла себя
целовать!

Целовал, миловал,
целовал, миловал,
говорил, что я
буду его.
А я верила все,
и как, роза цвела,
потому что
любила его.

*Syyllinenkö olen,
syyllinenkö olen,
syyllinenkö olen,
että rakastan?
Syyllinenkö olen,
että minun ääneni
vapisi,
kun lauloin hänelle.*

*Oi, sinä äitini
minun,
oi sinä äitini minun,
päästä minut ulos!
Yöllä tähdet
loistavat,
yöllä hellyyttä
lahjoitetaan,
yöllä kaikki
rakkaudesta
puhuvat.*

*Syyllinen kaikkeen,
syyllinen kaikkeen,
vielä haluat itseäsi
puolustella.
Ah miksi, miksi
tuona kuutamoyönä,
annoin itseäni
suudella!*

*Suuteli, helli,
suuteli, helli,
sanoi, että minä
tulen
olemaan hänen.
Ja minä uskoin
kaiken,
ja kuin ruusu kukin,
koska rakastin
häntä.*

Onko syytäni mun,
onko syytäni mun,
onko syytäni
kohtalo tää?
Onko syytäni mun,
että näin rakastun?
Tämä kaikki on
vain elämää.

Oma äitini mun,
oma äitini mun,
minut päästä jo
luotasi pois!
Tähdet välkehtivät,
kädet hyväilevät –
ilman häntä en elää
mä vois.

Minun syytäni on,
minun syytäni on,
minun syytäni
kaikki on vaan!
Silti kadu mä en,
olen onnellinen.
Elämältä kai
anteeksi saan.

Suudellen,
hyväillen,
suudellen, hyväillen
mua hellii hän nyt
omanaan.
Kirkas kuutamoyö,
sydän hurjasti lyö...
ruusun lailla mä
käyn kulkemaan.

Syyllinenkö mä
oon,
syyllinenkö mä oon,
syyllinenkö mä oon
rakkauteen?
Syyllinenkö mä
oon,
jos mun ääni hajoo,
kun näin laulan mä
hänelle.

Oi sä äitini mun,
oi sä äitini mun,
ulos päästähän mut
iltaisin!
Öisin tähdet loistaa,
öisin halaillaan
vaan,
öisin rakkaudesta
kuiskitaan.

Syyllinen itse oot,
syyllinen kaikkeen
oot, vielä itseäsi
puolustelet.
Tyhmä olit sä niin,
Kuutamoon
katseltiin
ja sä suostuit hänen
suudelmiin.

Suudellen,
halaillen,
lähellään pitäen,
sanoi, rakastaa mua
yksin vain.
Ja mä uskoin
kaiken,
olin onnellinen,
tähdien lailla
sädehtien.

Tämän laulun suomennosta en ole löytänyt mistään suomalaisesta laulukirjasta. Kirsti Toppari on kääntänyt tämän laulun ja se on julkaistu Saljut 1 -oppikirjassa. Olen tehnyt myös itse oman käännökseni laulusta ennen kuin tiesin, että Toppari on kääntänyt laulun. Esitän seuraavassa ensin alkuperäisen venäläisen tekstin, sen jälkeen itse tekemäni raakakäännöksen, sitten Kirsti Topparin käännöksen ja lopuksi oman käännökseni.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun nimi on venäjäksi «Виновата ли я» ja suomeksi «Syyllinenkö mä oon». Syyllinenkö mä oon on alkuperäisen laulun nimen suora käännös. Se ei ehkä ole kuitenkaan paras mahdollinen suomenkielinen nimi laululle. Parempi nimivaihtoehto voisi olla esimerkiksi Öisin tähdet loistaa tai Sydän hurjasti lyö.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Laulussa on neljä säkeistöä. Jokaisessa säkeistössä on täydellinen loppusoinnutus. Näin on myös käännettyissä sanoissa. Alkuperäisen, samoin kuin käännöksen, säkeissä on yhteensä 21 tavua.

Виновагага ли ля виновагага ли ля виновагага ли ля что люблю (21)

Виновагага ли ля что мой голос дрожал когда пела я песню ему (21)

Onkol syytänil munl onkol syytänil munl onkol syytänil kohtalol tääl (21)

Onkol syytänil munl ettäl näinl ralkastunl Tälmal kaikkil onl vainl ellälmääl (21)

Molemmissa lauluissa on neljä toisiinsa sointusuhteessa olevaa sanaparia. Kaikki sanat ovat loppusoinnussa keskenään.

3. Aihepiiri ja juoni

Laulun aiheena on nuoren tytön rakkaus poikaan. Tässäkin laulussa esiintyy tytärtään suojeleva äiti. Käännös on uskollinen alkuperäiselle laulutekstille. Aihepiiri ja juoni ovat samat.

4. Sanoma

Laulun sanoma on mielestäni se, että tytön ei pidä uskoa kaikkea, mitä poika hänelle yrittää vakuutella. Laulun sanoma on sama sekä alkuperäisessä että käännettyssä versiossa.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Laulun asiat tapahtuvat illalla, koska tyttö pyytää äidiltään lupaa päästä ulos ja ulkona loistaa jo tähdet. Paikkana on tytön koti.

6. Näkökulma (persoonaa)

Laulu kerrotaan yksikön ensimmäisessä persoonassa. Kertojana on tyttö itse.

7. Perussävy

Laulussa on mielestäni kolme eri perussävyä:

1) epäilevä	- Syyllinenkö mä oon?
2) haaveileva	- Tähdet välkehtivät, kädet hyväilevät – ilman häntä en elää mä vois.
3) syyttävä	- Syyllinen itse oon.

Nämä kaikki kolme perussävyä löytyvät myös käännettyistä sanoista.

8. Alkuperäisten sanojen ja käänneksen yhtenäisyys sanastotasolla

Kirsti Toppari on kääntänyt laulun niin, että sanastotasollakin alkuperäinen ja käänne ovat melko lähellä toisiaan. Tässä muutama poiminta siitä, missä kohdin Toppari on kääntänyt vapaammin.

Alkuperäisessä laulussa	Käännettytekstissä
rakkaus	kohtalo
ääni vapisee	jännittäminen, rakastuminen
kaiken uskomisen	kirkas kuutamoyö
onnellisuus	sydän hurjasti lyö
ruusun lailla kukkiminen	ruusun lailla kulkeminen

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Kirsti Toppari on onnistunut luomaan sanat, jotka sopivat melodiaan ja ovat melko uskolliset alkuperäisille sanoille. Alkuperäiset sanat ovat kuitenkin mielestäni laulettavammat. Topparin käännös on aika ajoin sanatarkka. Hän on käyttänyt hienosti loppusointuja, myös lauseiden sisällä, vaikka alkuperäiset sanat eivät olekaan lauseen sisällä soinnussa toistensa kanssa. Tässä esimerkkejä lauseen sisäisistä loppusoinnuista sellaisista kohdista, joissa niitä ei ole alkuperäisessä laulussa: ”Onko syytäni mun, että näin rakastun...”, ”Silti kadu mä en, olen onnellinen...”, ”Kirkas kuutamoyö, sydän hurjasti lyö...”

6.2.4. LAULU nro 4

Подари мне платок, Sininen huivi

Подари мне платок
– голубой лепесток,
По краям голубым
– золотой завиток.
Не в сундук положу
– на груди повяжу.
и что ты подарил,
никому не скажу.

Пусть и лед на реке,
пусть и ты вдалеке,
и платок на груди
– не кольцо на руке,
я одна – не одна,
мне тоска – не тоска,
мне и день не велик,
мне и ночь коротка.

Если в темную ночь,
иль средь белого дня.
ни за что, ни про что
ты разлюбишь меня,
Ни о чем не спрошу.
Ничего не скажу –
на дареном платке
узелок завяжу.

*Lahjoita minulle huivi
– taivaansinisen terälehden
Reunoilla taivaansinisillä
– kultainen kiehkura.
En kirstuun laita
– rinnoille kiedon.
ja että sinä lahjoitit,
kenellekään en sano.*

*Tulkoot jääkin jokeen,
olkoon että sinäkin
olet kaukana,
ja huivi rinnoilla
– ei sormusta kädessä,
minä yksin – en yksin,
minulla on ikävä
– minulla ei ole ikävä
minulle päivä ei ole pitkä,
minulle yökin on lyhyt.*

*Jos tummana yönä,
tai keskellä kirkasta päivää.
et millään, et mistään
sinä lakkaa rakastamasta
minua. En mistään kysy.
En mitään sano.
lahjoitettuun huiviin solmun
teen*

Huivin lahjaksi sain,
huivin sinisen vain,
Kiertää kulmia sen
kirjailu kultainen.
Kätke lahjaani en,
harteillein kiedon sen.
Muille kerro
en vain milloinkaan,
ett sulta sen sain.

Yksin ain odotan
jälleen sun saapuvan,
Hiuksillain huivi vain,
sormust´ ei sormessain.
Vaikka oot omanain,
yksin kuljen mä vain,
Vaikka oon onneton,
syömmessäin onni nyt on.

Kerran ehkä niin käy,
ettei sua enää näy.
Silloin jos kuljettaa
luokseen toinen sut saa,
Sytä kysele en,
sanakaan sano en.
Solmun huiviini solmin
ja ain vaikenen vain.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun nimi on venäjäksi Подари мне платок ja suomeksi Sininen huivi. Laulun venäjänkielisen nimen suora käänös on ”Lahjoita minulle huivi”. Suomenkielinen käänös Sininen huivi ei siis vastaa alkuperäistä aivan täydellisesti. Laulussa puhutaan sinisestä huivista, joten laulun nimen käänös on mielestäni tarpeeksi kuvaava.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Alkuperäisen laulun jokaisessa säkeessä on kaksitoista tavua. Jokaisen säkeistön alku on rytmisesti melko yksitoikkoista. Kertosäkeistön lopussa nuottien kestojen vaihtelut tuovat väriä ja vaihtelua. Suomenkielisessä laulussa noudatetaan pitkälti kahdentoista tavun toistumista. Vain ensimmäisen säkeistön viimeinen säe on neljätoistatavuinen.

Подари мне платок голубой лепесток	(12)
По краям голубым золотой завиток	(12)
Не в сундук положу на груди повяжу	(12)
и что ты подарил никому не скажу	(12)

Huilvin lahjaksil sain huilvin silnisen vain	(12)
Kiertää kullmilal sen kirjaillul kulltainen	(12)
Kätkel lahjaanil en harteillein kieldonl sen	(12)
Muillle kerrol en vain milloinkaanl etl sullal sen sain	(14)

Venäjänkielisessä lauluissa on yksitoista toisiinsa sointuvaa sanaparia. Niistä kaikki ovat loppusoinnussa keskenään. Suomenkielisessä laulussa on kaksitoista loppusoinnussa keskenään olevaa sanaparia.

3. Aihepiiri ja juoni

Laulussa kerrotaan työstä, joka pyytää poikaa lahjoittamaan hänelle huivin. Huivia verrataan sormukseen eli lupaukseen siitä, että poika olisi sitoutunut tyttöön. Laulussa kuitenkin todetaan, että huivi ja sormus eivät ole sama asia. Tyttö lupaa, että ei kertoisi kenellekään keltä on huivin saanut. Hän on yksin ja ikävöi, mutta samalla saa lohtua huivista. Lopuksi tyttö miettii sitä, että

jos poika ei ikinä palaisikaan hänen luokseen. Siinä tapauksessa tyttö solmii huivin solmuun ja vaikenee.

4. Sanoma

Sanomaa on laulusta ehkä vaikea löytää. Laulu kertoo nuoren tytön haavemaailmasta.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Laulussa ei varsinaisesti ole aikaa eikä paikkaa. Siinä puhutaan kyllä päivän ja yön vaihtelusta. Laulu tapahtuu luultavasti tytön kotona.

6. Näkökulma (persoonaa)

Laulu kerrotaan yksikön ensimmäisessä persoonassa tytön näkökulmasta. Alkuperäisessä ja käännöksessä on sama persoonaa.

7. Perussävy

Laulun perussävy on kaihoisa ja ikävöivä. Kääntäjä on onnistunut mielestäni välittämään alkuperäisen laulun tunnelman ja sanoman hyvin.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Laulujen tarinat ovat samat. Sanastotasolla on joitakin pieniä eroja, mutta niissä asiat vain kerrotaan eri tavalla, kuten esimerkiksi ”He в сундук положу на груди повяжу” – ”Kätke lahjaani en, harteillen kiedon sen”. Suora käännös venäläiselle tekstille olisi tässä ”En kirstuun laita, rinnoille kiedon”.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Käännöksen tavut ja painotukset vastaavat alkuperäistä tekstiä. Myös niiden juonet ja teemat ovat samat. Sininen huivi –laulun raakakäännöksen on tehnyt Anja Tyrvänäinen ja suomenkieliset sanat Timo Tyrvänäinen. Molemmat ovat musiikin ammattilaisia. Tämä näkyy käännöksessä.

6.2.5. LAULU nro 5

Рябина, Pihlaja

Что стоишь, качаясь,
тонкая рябина.
Головой склоняясь
до самого тына?

*Miksi seisot, heiluen,
ohut pihlaja
Päälläsi taipuen
aitaan asti*

Pihjalainen pieni
aivan yksin vartuu.
Useinpa myrskytuuli
oksistoon sen tarttuu.

Там, через дорогу,
за рекой широкой,
Также одиноко
дуб стоит высокий

*Siellä yli tien
joen leveän takana
samoin yksin tamm
seisoo korkea*

Tuolla puolen tietä
kasvaa tammi suuri,
tuimaakin tuulta uhmaa
vahvana kuin muuri.

Как бы мне, рябине,
к дубу перебраться?
Я б тогда не стала
гнутья и качаться.

*Miten minä, pihlaja,
luokse tammen pääsen
Minä silloin en taipuisi
ja heiluisi
Ohuilla oksilla*

”Oi, jos tammen luokse
koskaan päästä voisin,
kietoisin oksat oksiin,
hälle huminoisin.”

Тонкими ветями
я б к нему прижалась
И с его листьями
день и ночь шепталась.

*minä häneen painautuisin
ja hänen oksiansa kanssa
päivin ja öin kuiskuttelin*

”Varteni niin hento
häältä voimaa saisi,
eikä sen norjaa latvaa
tuuli tuivertaisi.”

Но нельзя рябине
к дубу перебраться,
Знать, ей, сиротине,
век одной качаться

*Mutta ei voi pihlaja
luoksen tammen päästä
Tietää hän, orpo,
ikuisuus yksin heilua*

Vaan ei tammen luokse
pihlaja voi päästä,
eivätkä myrskytuulet
pikku puuta säästä.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun nimi on venäjäksi Рябина ja suomeksi Pihlaja. Suomennos on sanatarkka käänнос.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Laulussa on viisi lyhyttä säkeistöä. Sekä venäjänkielisissä laulussa että suomenkielisessä käänноksessä on loppusoinnutus. Alkuperäisen laulun säkeissä on jokaisessa 12 tavua. Suomenkielisessä laulussa joka toisessa säkeessä on 12 tavua ja joka toisessa 13.

Что стоишь качаясь тонкая рябина! (12)

Головой склоняясь до самого тына! (12)

Pihljallainen pielin aivan yksin varttuul (12)

Ulseinpal myrskytuullil oksistoonl senl tarttuul (13)

Venäjänkielisessä laulussa on kymmenen toisiinsa soinnullisesti liittyvää sanaparia. Näistä kahdeksan on loppusoinnussa ja yksi puolisoinnussa keskenään. Yhdellä sanaparilla ei ole keskinäistä sointuvuutta. Suomenkielisessä laulussa on samoin periaatteessa kymmenen toisiinsa sointuvaa sanaparia. Kuitenkin vain puolessa näistä on loppusointu, neljässä ei ole sointuvuutta lainkaan ja yhdessä on puolisointu.

3. Aihepiiri ja juoni

Hentoinen pihlaja kasvaa tien vieressä. Toisella puolella tietä kasvaa vahva korkea tammi. Pihlaja haluaisi tammen viereen, jotta voisi kietoa oksat sen oksiin ja saisi siitä tukea ja turvaa. Tämä osoittautuu kuitenkin mahdottomaksi.

4. Sanoma

Laulun sanoma on mielestäni se, että mahdoton ei voi muuttua mahdolliseksi.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Laulussa ei puhuta mitään ajasta. Siitä ei edes selviä mikä vuodenaika on kyseessä. Paikka on tien varsi lähellä leveää jokea.

6. Näkökulma (persoonaa)

Ensin laulussa kerrotaan pihlajasta kolmannessa persoonassa. Kolmannessa ja neljännessä säkeistössä pihlaja kertoo itse itsestään eli siirrytään yksikön ensimmäiseen persoonaan. Viimeisessä säkeistössä ollaan taas kolmannessa persoonassa. Pihlajan tarina kerrotaan tämän omasta näkökulmasta.

7. Perussävy

Laulun perussävy on ensin toiveikas, mutta sitten lähes neutraali, koska todetaan vain, että

pihlajan on mahdoton päästä tammen luokse. Kääntäjä on onnistunut mielestäni hienosti välittämään alkuperäisen laulun tarinan ja tunnelman käännöksessä.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Käännöksestä löytyy lähes kaikki alkuperäisen tekstin sanat. Käännöksestä puuttuu viittaus leveään jokeen. Käännökseen on lisätty, että tammi on vahva kuin muuri. Alkuperäisessä tekstissä puhutaan vain korkeasta tammesta. Venäjän kielessä pihjala (рябина) on suvultaan feminiini ja tammi (дуб) on suvultaan maskuliini. Tämä venäläinen laulu voidaan mieltää myös rakkauslauluksi. Pihlaja –tyttö kaipaa Tammi –pojan luokse. Suomenkielisessä käännöksessä tämä seikka ei välity. Sitä onkin lähes mahdoton ilmaista sanoilla, ainakaan puiden nimissä, koska suomen kielestä puuttuu substantiivien suvut. Runoudessa tällaisia käännösongelmia esiintyy usein, jopa sellaisissa kielissä, joissa substantiiveilla on suvut.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Kääntäjä on onnistunut kääntämään tämän yksinkertaisen ja vaatimattoman venäläisen laulun kunnioittaen sen maailmaa.

Вечер тихой песнею над рекой пльвет Дальними зарницами светится завод. Где-то поезд катится точками огня, Где-то под рябинушкой парни ждут меня.	<i>Ilta hiljaisena laulunajoen yllä purjehtii Kaukaisina elosalamoina loistaa tehdas. Jossakin juna jyskyttää tulipisteinä, Jossakin pihlajan alla nuorukaiset odottavat minua.</i>	Illan tuuli soittaa jo latvaa pihlajan. Kaupungilta kuulen nyt valssin niin kaihoisan. Pihlajasta se kertoo, on tuttu tarina sen. Muistan Uralin rinteillä valkolatvuksen.
Ой рябина кудрявая, белые цветы! Ой рябина рябинушка, что взгрустнула ты?	<i>Oi pihlaja kiharainen, valkeat kukat! Oi pihlaja pihlajainen, mitä murehdit sinä?</i>	Niin kuin seppeläinen vain nuori morsian on, Loisti pihlajan huntu tuo alla auringon.
Лишь гудки певучие смолкнут над водой, Я иду к рябинушке тропкою крутой. Треплет под кудрявою ветер без конца, Справа кудри токаря, слева – кузнеца.	<i>Vain pillinvihellykset vaikenevat veden yllä, kuljen pihlajan luo polkua jyrkkää. Hulmuttaa kiharaisen alla tuuli loputtomasti, oikealla ovat kutrit sorvaajan, vasemmalla – sepän.</i>	Kauas tuonne jääneen nyt tiedän pihlajan. Kauas kulki tieni, jäi hän jota rakastan. Syksyn punaiset marjat kuin kyynel pihlajan on. Itkin pihlajan lailla, on sydän onneton.
Днем в цеху короткие встречи горячи, А сойдемся вечером – сядем и молчим. Смотрят звезды летние молча на парней и не скажут, ясные, кто из них милей.	<i>Päivällä työastolla lyhyet tapaamiset ovat kuumia, ja kokoonnumme illalla – istumme ja vaikenemme. Katselvat kesäiset tähdet nuorukaisia vaieten Eivätkä kerro, kirkkaat, kumpi heistä on rakkaampia.</i>	Kenties kerran soittaa taas tuuli lauhemmin. Kaupunkien pauhu jää taakse viimeinkin. Missä pihlaja kukkii taas armaan nähdä mä saan. Luonto puhkeaa kukkaansa jälleen kauneimpaan.
Укрывает инеем землю добела, Песней журавлиною осень проплыла. Но все той же узкою тропкой между гор Мы втроем к рябинушке, ходим до сих пор.	<i>Peittää kuuralla maan valkoiseksi, kurjenlaulun lailla syksy lipui ohi. Mutta yhä samaa kapeaa polkua vuorten välissä me kolmisin kuljemme pihlajan luo näihin aikoihin asti.</i>	Silloin seppeläinen taas nuori morsian on. Loistaa pihlaja huntu tuo alla auringon. Kuura peittää maiseman huntuun valkeaan, Linnun laulun lailla se syksyn saa taipumaan. Pientä polkua pitkin vuorten välissä vain / kolmisin me kuljemme luokse pihlajain. Kumman heistä ottaisin, kumpaa rakastan? / sydän pomppii rinnassain katseesta molemman. Miehet mieluisimmat kuin yö ja päivä on... Kerro pihlaja kulta, miks oon näin levoton
Кто из них желаннее, руку сжать кому? Сердцем растревоженным так и не пойму. Хоть ни в чем не схожие, оба хороши... Милая рябинушка, сердцу подскажи.	<i>Kumpi heistä on mieluisampi, kumman kättä puristaisin? Levottomin sydämin en kuitenkaan ymmärrä. Vaikka eivät missään ole toistensa kaltaisia, kummatkin ovat hyviä... Rakas pihlajainen, kuiskaa sydämelle.</i>	

Käänsin itse laulun neljännen ja viidennen säkeistön, koska en löytänyt niiden käännöksiä mistään.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun nimi on venäjäksi Уральская рябинушка ja suomeksi Uralin pihlaja. Laulun suomenkielinen nimi on lähes suora käännös. Täysin suora käännös olisi uralilainen pihlaja.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Venäjänkielisessä laulussa on viisi säkeistöä. Suomenkielisistä laulukirjoista löytyy vain kolmen säkeistön lauluja. Pääosin venäjänkielisen laulun säkeissä on 12 tavua. Kertosäkeistössä niitä on 13. Suomenkielisen käännöksen säkeissä on vaihtelevasti 12, 13 tai 14. Tämä vaihtelevuus ei kuitenkaan haittaa, koska suomenkieliset sanat sopivat niin hyvin laulun melodiaan.

Вечері тихойі песнею наді рекойі пливеті	(12)
Дальними зарницами светитця заводі	(12)
Гдегоі поезді кагитця точками огня	(12)
Гдегоі поді рябинушкойі парниі ждуть меняі	(12)

Ойі рябинаі кудряваяі белые цветы	(13)
Ойі рябинаі рябинушкаі чтоі взгрустнула ты	(13)

Illanі tuullі soitіtaal joi latіvaal pihlajjanі	(12)
Kaupungilltal kuullenі nytі valsisinі niinі kailhoilsanі	(13)
Pihlajajastal sel kerіtool onі tutіtul talrimal senі	(14)
Muisіtanі Uralinі rinіteillälі valkollatіvukksenі	(13)
Niinі kuinі seplіllepäilnenі vainі nuolrіl morisilanі onі	(14)
loisіtil pihlajjanі huntul tuol allal aulringonі	(13)

Venäjänkielisessä ja suomenkielisessä laulussa on yksitoista keskenään soinnillista sanaparia. Tähän lukuun on laskettu kertosäe vain kerran. Venäjänkielisessä laulussa loppusoinnussa on

yhdeksän sanaparia ja puolisoinnussa kaksi. Vastaavasti kaikki suomenkielisen laulun sanaparit ovat loppusoinnussa keskenään.

3. Aihepiiri ja juoni

Laulun aiheena ja teemana on kolmen tehdastyöläisen, naisen ja kahden miehen, ystävyys. Miehistä toinen on sorvaaja ja toinen seppä. Naisen ammatista ei puhuta mitään. Nainen rakastaa kumpaakin miestä, mutta ei osaa päättää kumman lopulta haluaisi. Hän pyytää pihlajalta neuvoa. Suomalaisessa laulussa ei puhuta mitään tehtaasta. Siinä lauletaan kaihoisasta haitarinoitosta, joka kertoo pihlajasta. Käännöksen kertosäkeessä lauletaan seppelepäisestä morsiamesta.

4. Sanoma

Venäläisen laulun sanoma on valinnan vaikeus. Nainen ei osaa päättää kumman miehistä hän haluaa. Suomenkielisen laulun sanoma on kuvailla, miten kaunis morsian on ja miten romanttista on pihlajan latvan humina.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Alkuperäinen laulu tapahtuu Uralilla. Päivin ollaan töissä tehtaalla ja vapaa-ajalla iltaisin pihlajan alla. Laulussa kesä vaihtuu syksyksi. Siinä puhutaan ensin kesän tähdistä ja sitten kurjenlaulusta syksyllä.

Suomenkielisessä versiossa ei olla enää Uralilla vaan muistellaan Uralin pihlajaa. Siinä ei myöskään ole kyse kolmen ihmisen väleistä. Käännöksessä muistellaan rakasta, joka jäi taakse niin kuin pihlajakin. Suomenkielisessä laulussa puhutaan myös seppelepäisestä morsiamesta, jota alkuperäisessä ei ole ollenkaan. Kahdessa viimeisessä säkeistössä, jotka ovat minun tekemiäni, toin esille alkuperäisen laulun kolmiodraaman.

6. Näkökulma (persoonaa)

Laulu kerrotaan yksikön ensimmäisessä persoonassa naisen näkökulmasta.

7. Perussävy

Laulun perussävy on venäjäksi on kaihoisa ja haikaileva, mutta toisaalta myös toiveikas, koska odotetaan, että pihlaja auttaa päättämään kumpi miehistä on rakkaampi.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Jos käsitellään kolmen ensimmäisen säkeistön alkuperäisiä sanoja ja käännöstä, voidaan todeta, että molemmissa lauletaan Uralin pihlajasta. Muuten laulut poikkeavat toisistaan täysin. Käännöksessä ei esimerkiksi puhuta mitään tehtaasta tai kahdesta miehestä.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Vaikka laulujen sanat poikkeavat toistaan melkoisesti, on suomenkielisen laulun sanat mielestäni onnistuneet omana itsenään. Laulu on todella tunnettu Suomessa ja sitä soitetaan usein häissä häävalssina. Laulu on yksi suomalaisten rakkaimmista valsseista. Käännöstä varten on keksitty aivan uudet sanat. Samaa on vain se, että molemmissa lauluissa kerrotaan pihlajasta. Suomalaiset sanat soviivat hyvin melodiaan.

Выхожу один я на
дорогу, сквозь туман
кремнистый
путь блестит.
Ночь тиха.
Пустыня внемлет Богу,
и звезда с звездой
говорит.

В небесах торжественно
и чудно! Спит земля
в сиянье голубом.
Что же мне так
больно и так трудно?
Жду ль чего?
Жалею ли о чем?

Уж не жду от жизни
ничего я, и не жаль мне
прошлого ничуть.
Я ищу свободы и покоя!
Я б хотел забыться и
заснуть!

Но не тем холодным
сном могилы...
Я б желал навеки так
заснуть. Чтоб в груди
дремали жизни силы,
чтоб, дыша, вздымалась
тихо грудь.

Чтоб, всю ночь,
весь день,
мой слух лелея,
про любовь мне
сладкий голос пел.
Надо мной чтоб,
вечно зеленея,
темный дуб
склонялся и шумел.

*Menen yksin tielle;
sumun läpi kiiltää kivinen
tie. Yö on hiljainen.
Erämaa kuuntelee
Jumalaa. Ja tähti tähden
kanssa puhuu.*

*Taivaissa on juhlallista
ja ihanaa! Nukkuu maa
loisteessa sinisessä...
Miksi minuun niin sattuu
ja on niin vaikea olla?
Odotanko jotain?
Kadunko jotain?*

*Enää en odota elämältä
mitään minä,
eikä sääli minun ole
menneisyyttä vähääkään.
Etsin vapautta ja rauhaa!
Haluaisin unohtaa kaiken
ja nukahtaa.*

*Mutta en siihen
kylmään uneen haudan...
Haluaisin iäksi niin
nukahtaa,
että rinnassa uinuisivat
elämän voimat, että
hengittäessäni
kohoilisi hiljaa rinta*

*Että koko yön,
koko päivän,
minun kuuloani hellien,
rakkaudesta minulle
suloinen ääni laulaisi.
Että minun ylläni,
ikuisesti viheriöiden,
tumma tammi taipuisi
ja humisisi.*

Yksin kuljen autiolla tiellä,
halki seudun aavan,
sumuisen.
Yö on vaiti,
hiljaisina siellä
tähdet vilkuttavat
toisilleen.

Öinen taivas tumman
kaaren lailla
kietoo tienoon
siniloistollaan.
Miksi mieleni on rauhaa
vailla?
Elon onneako odotan?

Mitä toivon
enää elämältä?
Mua mennyt
ei voi lohduttaa.
Etsin rauhaa,
että voisın täältä,
unhoituksen uneen
uinahtaa.

Tahdon en mä kylmää
unta haudan,
tahdon ikiunta ihanaa.
Jotta rinnassani elon
voiman,
tuntisi, ja voisın rakastaa.

Öin ja päivin hellän
äänen soisin,
lemmenlaulun mulle
laulavan.
Toivon, että nukkuessa
voisin aina kuulla
tammen huminan.

Suomennoksen laulun sanat ovat Suuresta Toivelaulukirjasta. Kirja kuvailee laulua lyhyesti näin: Tässä tunnelmallisessa laulussa tulevat esiin venäläisen laulun parhaat puolet. Lulun raakakäännöksen otin oppikirjasta Kapusta Master 1. Lulun neljännen säkeistön olen kääntänyt itse, koska en löytänyt sen käännöstä mistään.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Lulun nimi

Lulun nimi on venäjäksi Выхожу одни я на дорогу ja suomeksi Kuljen yksin autiolla tiellä. Suora käännös venäjänkieliselle nimelle olisi Kuljen yksin tiellä. Suomalaiseen versioon on otettu sana autio, joka puuttuu alkuperäisestä.

2. Lulun rytmi ja tavutus

Laulussa on viisi säkeistöä. Venäjänkielisissä sanoissa tavut menevät säkeittäin seuraavasti 10, 9, 10, 9. Samoin ne menevät myös suomenkielisissä sanoissa. Laulu on melko hidas ja verkkaisesti etenevä.

Выхожу один я на дорогу!	(10)
сквозь туман кремнистый путь блестит!	(9)
Ночь тиха пустыня внемлет Божь!	(10)
и звезда с звездою говорит!	(9)
Yksin kuljen autiollal tiellä!	(10)
halki seuldun aalvan sulmuilsen!	(9)
Yöl on vaihtil hiljaisilnal siellä!	(10)
tähdet villkutlivat toisilleen!	(9)

Molemmissa lauluissa on kymmenen toisiinsa sointusuhteessa olevaa sanaparia. Venäläisessä laulussa kaikki sanaparit ovat loppusoinnussa. Suomalaisessa käännöksessä kahdeksan paria on loppusoinnussa ja kaksi puolisoinnussa.

3. Aihepiiri ja juoni

Laulun aiheena on yksinäisyys ja kaikesta luopuminen. Laulussa mies kävelee yksin öisellä tiellä. Hänellä on vaikeaa ja hän etsii lohtua. Hän haluaisi nukahtaa ikuisen uneen.

4. Sanoma

Laulun sanoma on tuonpuoleisen ylistäminen.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Laulussa aika on pysähtynyt. Laulu tapahtuu jossain elämän ja kuoleman välissä.

6. Näkökulma (persoonaa)

Laulu kerrotaan yksikön ensimmäisessä persoonassa. Kertoja on mies. Suomenkielisestä laulusta ei selviä, onko kyse miehestä vai naisesta.

7. Perussävy

Laulun perussävy on rauhallinen ja harmoninen. Elämässä on jo kaikki nähty ja koettu, eikä jakseta enää jatkaa eteenpäin.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Alkuperäiset sanat ja käännös ovat melko yhteneväiset sanastotasolla.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Käännöksessä välitetään hyvin alkuperäisen laulun sanoma ja tunnelma. Koska suomenkielinen lauluteksti seuraa tavutuksessa orjallisesti alkuperäistä tekstiä, sanat sopivat melodiaan aivan kuin ne olisi tehty siihen alunperin.

Снова замерло
все до рассвета,
дверь не скрипнет,
не вспыхнет огонь.
Только слышно
– на улице где-то,
одинокая бродит
гармонь.

*Taas kuoli kaikki
ennen aamunkoita.
Ovi ei narisi,
ei leimahda tuli.
Vain kuuluu
– kadulla jossain,
yksinäinen kuljeksii
haitari.*

Kylä vaipuu jo
yöhyen valtaan,
äänet taukoo,
ei tuiketta näy.
Jostain haitarin
ääni vain kantaa,
siellä soittaja
kaihoten käy.

То пойдет на поля,
за ворота, то обратно
вернется опять.
Словно ищет в потемках
кого-то, и не может
никак отыскать.

*Menee pellolle,
veräjän taakse,
takaisin palaa taas.
Ikään kuin etsien
pimeästä jotain,
eikä voi mitenkään löytää.*

Milloin niityllä
veräjän luota,
vuoroin hiljaa
ja selvään se soi.
On kuin ystävää
armasta nuorta,
ei vaan mistään
nyt löytää hän voi.

Веет с поля
ночная прохлада,
с яблонь цвет
облетает густой...
Ты признайся
– кого тебе надо,
ты скажи,
гармонист молодой.

*Puhaltaa pelloilta
öinen viileys,
omenapuuta väri
pukee paksu...
Tunnusta
– ketä sinä
tarvitset, sano,
hanuristi nuori.*

Öinen tuulonen
vienosti henkää,
kukkii kauniina
omenapuu.
Sano pois, sinä
soittaja sentään,
ketä kutsuvi soittosi tuo.

Может, радость
твоя недалеко,
да не знает
– ее ли ты ждешь...
Что ж ты бродишь
всю ночь одиноко,
что ж ты девушкам
спать не даешь?

*Ehkä ilosi sinun
ei ole kaukana,
ei tiedä – häntäkö odotat...
Miksi kuljet koko
yön yksinäinen,
miksi tyttöjen nukkua
et anna?*

Kuka tietää,
vaikk lähellä
aivan sydän
tyttösi oottaen lyö.
Miksi häiritset
neitosten rauhaa,
yksin harhaillet
hämyssä yön?

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Одинокая гармонь eli Yksinäinen harmonikka Laulun suomenkielinen nimi on täysin sanatarkka käännös venäjänkielisestä nimestä.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Laulussa on neljä säkeistöä. Säkeistöjen tavumäärät vaihtelevat seuraavasti 10, 9, 10, 9. Sama tavutus toistuu myös suomenkielisessä laulussa. Alkuperäisessä laulussa on loppusoinnut. Suomenkielisestäkin ne löytyvät. Kahdessa säkeistössä loppusointu ei ole täydellinen. Siitä seuraavassa esimerkki:

Öinen tuulonen vienosti henkää, kukkii kauniina omenapuu.
Sano pois, sinä soittaja sentään, ketä kutsuvi soittosi tuo.

Kuka tietää, vaikk lähellä aivan, sydän tyttösi ottaen lyö.
Miksi häiritset neitosten rauhaa, yksin harhailet hämyssä yön.

Tämä ei kuitenkaan haittaa laulun sointuvuutta, koska kyseessä on niin pienet erot.

Снова замерло все до рассветла	(10)
дверь не скрипнет не вспыхнет огонь	(9)
Только слышно на улице где-то	(10)
одинокая бродит гармонь	(9)

Kyllä vai puul jo lyöhylen valtaan	(10)
äännet taulkool ei tuilletal näyl	(9)
Jostain haitarin äänit vain kanltaal	(10)
siellä soitljal kailholten käyl	(9)

Molemmissa lauluissa on yhteensä kahdeksan toisiinsa sointusuhteessa olevaa sanaparia. Venäjänkielisessä laulussa kaikki sanaparit ovat loppusoinnussa. Suomalaisessa vain kolme paria on loppusoinnussa, loput viisi ovat puolisoinnussa. Suomenkielisessä käännöksessä on jonkin verran alkusointuja, kuten ”selvään se soi”, ”kukkii kauniina”, ”sinä soittaja sentään”, ”ketä kutsuvi” ja ”harhailet hämyssä”.

3. Aihepiiri ja juoni

Kylä nukkuu ja luonto on aivan hiljaa. Vain pellolla puhaltaa viileä tuuli. Yksinäinen harmonikan soittaja käyskentelee pitkin kylää ja soittaa harmonikkaansa. Kyläläiset ajattelevat hänen etsivän mielitiettyään ja ovat sitä, että mieltä, että nuoren miehen tulisi kertoa, ketä hän etsii, ettei kaikkien kylän tyttöjen tarvitsisi olla sydän kylmänä jännityksestä.

4. Sanoma

Sanoma on molemmissa sama – kyläläiset haluaisivat tietää, ketä harmonikan soittaja etsii, ketä rakastaa. Suomalaiset sanat ovat mielestäni todella kauniit, jopa kauniimmat kuin alkuperäiset venäläiset sanat.

”Milloin niityllä veräjän luota, vuoroin hiljaa ja selvään se soi.
On kuin ystävää armasta nuorta, ei vaan mistään nyt löytää hän voi.

Kylä vaipuu jo yöhyen valtaan, äänet taukoo, ei tuiketta näy.
Jostain haitarin ääni vain kantaa, siellä soittaja kaihoten käy.”

Suomenkielisen käännöksen tekijän täytyy olla todellinen sanataituri, niin kauniit sanat hän on luonut suomeksi.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Laulu tapahtuu iltahämärissä. Paikkana on kylän raitti, niitty ja veräjän edusta.

6. Näkökulma (persoonaa)

Laulussa ei tavallaan ole persoonaa. Siinä vain kerrotaan mitä tapahtuu. Harmonikan soittajaa sinutellaan ja puhutellaan. Näkökulma on molemmissa sanoituksissa sama.

7. Perussävy

Perussävy on kaihoisa ja tunnelmallinen. Se välittyy mielestäni erityisesti suomennoksesta.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Kääntäjä on mielestäni onnistunut todella hyvin säilyttämään alkuperäisten sanojen tunnelman käännöksessä. Sanastotason yhtenäisyys on silmiinpistävää. Puhutaan verjästä, pellostä, harmonikan soittajasta, tytöistä, tuikeesta ja aamunkoista.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Tämä laulu on yksi parhaimmista käännöksistä tutkimusaineistossani. Laulutekstin kääntäjä on selvästikin kielellinen lahjakkuus ja musiikin asiantuntija. Käännöksen sanat sopivat melodiaan loistavasti. Sama tavumäärä alkuperäisen tekstin kanssa on yksi syy tähän.

Вот опять небес темнее
высь,
вот и окна в сумраке
зажглись.
Здесь живут мои друзья,
И, дыханье затая,
В ночные окна
вглядываюсь я.

Я могу под окнами
мечтать. Я могу,
как книги, их читать.
И заветный свет храня,
И волнуя, и маня,
Они, как люди, смотрят
на меня.

Я, как в годы
прежние, опять
под окном твоим
готов стоять.
И на свет его лучей
Я всегда спешу быстрее,
Как на свиданье
с юностью моей.

Я люблюсь вами
по ночам,
я желаю, окна, счастья
вам...
Он мне дорог с давних лет,
И его яснее нет –
Московских окон
негасимый свет.

*Kas taas taivas tummempi
korkeutta
kas ja ikkunat hämyssä
syttyivät.
Tällä asuvat minun ystäväni,
ja hengitys pidättäen,
öisiin ikkunoihin
kurkistan minä.*

*Minä voin ikkunoiden alla
haaveilla.
Minä voin, kuin kirjoja, niitä
lukea.
Ja hartaan valon säilyttäen
ja murehtien ja huokutellen,
ne, kuin ihmiset, katsovat
minua.*

*Minä, kuin vuosina
menneinä, taas
ikkunasi alla olen valmis
seisomaan.
Ja valoa sen säteisiin minä
aina kiirehdin
nopeammin, kuin
tapaamiseen
nuoruuteni kanssa.*

*Minä ihastelen teitä öisin,
minä toivon, ikkunat, onnea
teille.
Se on minulle rakas monien
vuosien takaa,
ja sitä selvempää ei ole
Moskovan ikkunoiden
sammumaton valo*

Sinut kerran löysin ystäväin,
kuljit hetken yössä vierelläin.
Silmäs mua katsoi niin,
kutsui lemmenthaaveisiin,
ja meille loisti valot
Moskovan.

Aamun tullen sinut kadotin,
pois kun sammui valot
kaupungin.
Sanoit hiljaa näkemiin,
lyhdyn alla erottiin.
Nyt sua näenkö enää
milloinkaan?

Yhä etsin yhtä ikkunaa.
Näen niitä monta miljoonaa.
Kuljen iltaan tummuvaan,
valot kertoo muistojaan,
ja tiedän: en voi sua unohtaa.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Московские окна, Moskovan valot. Laulun suomenkielisessä nimessä esiintyy sana Moskova, mutta ”ikkunat” on muutettu ”valoiksi”. Moskovan ikkunat laulun nimenä kuulostaisi hieman oudolta suomalaiseseen korvaan.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Venäjänkielisessä laulussa on neljä säkeistöä. Suomenkielisessä niitä on kolme. Säkeistöjen tavumäärät menevät seuraavasti riimien mukaan 9-9-7-7-10. Sama tavutus toistuu myös suomenkielisessä laulussa. Sekä alkuperäisessä että suomennetussa laulussa on loppusoinnut: Venäjänkielisestä laulusta löytyy alkusoinnutus vain sanaparista ”как книги”. Suomenkielisistä sanoista löytyy alkusoinnutus sanapareista ”näen niitä” ja ”monta miljoonaa”.

3. Aihepiiri ja juoni

Venäjänkielisessä laulussa puhutaan Moskovan ikkunoista, joiden takana asuu ystäviä. Laulussa muistellaan nuoruutta ja ikkunoiden alla haaveilua. Suomennoksessa lauletaan ystävästä ja rakkaasta, joka tavattiin kerran Moskovassa. Hänen kanssa käveltiin pitkin Moskovan katuja ja valot loistivat. Aamun tullen ystävä kuitenkin kadotetaan, kun kaupungin valot sammuvat. Myöhemmin palataan etsimään yhtä tiettyä ikkunaa miljoonien joukosta.

4. Sanoma

Laulun sanoma on Moskovan yön ja valojen kauneus, joka perustuu siihen, että ikkunoiden takana asuu rakkaita ihmisiä ja heihin liittyy lämpimiä muistoja

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Venäjänkielisessä laulussa kaikki tapahtuu öisessä Moskovassa. Suomennoksessa ollaan myös Moskovassa, mutta siinä yö muuttuu pikku hiljaa aamuksi.

6. Näkökulma (persoonana)

Molemmissa lauluissa puhutaan yksikön ensimmäisessä persoonassa.

7. Perussävy

Molempien laulujen perussävy on kaihoisa, mutta valoisa.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Molemmissa lauluissa esiintyvät seuraavat sanat: valot, ikkunat ja Moskova. Alkuperäisessä laulussa on neljä säkeistöä. Suomenkielisessä niitä on vain kolme. Suomenkielistä laulua voidaan pitää vain osittaisena käännöksenä. Oikeastaan koko laulun teema on muutettu. Käännöksessä on säilytetty vain Moskova ja sen valot. Näiden ympärille on luotu oma romanttinen tarinansa. Tämä johtuu varmaankin siitä, että kääntäjä on halunnut kotouttaa laulun tarinan suomalaisille sopivaksi.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Suomenkielistä laulua voi pitää vain osittaisena käännöksenä. Laulussa on kyllä alkuperäisen laulun aineksia, mutta se on oikeastaan ihan oma laulunsa.

Если друг оказался вдруг
И не друг, и не враг, а - так,
Если сразу не разберешь,
Плох он или хорош,-
Парня в горы тяни -
рискни!
Не бросай одного его,
Пусть он в связке в одной с
тобой -
Там поймешь, кто такой.

Если парень в горах - не ах,
Если сразу раскис и - вниз,
Шаг ступил на ледник и -
сник,
Оступился - и в крик,-
Значит, рядом с тобой -
чужой,
Ты его не брани - гони:
Вверх таких не берут, и тут
Про таких не поют.

Если ж он не скулил, не
ныл,
Пусть он хмур был и зол,
но - шел,
А когда ты упал со скал,
Он стонал, но - держал,
Если шел за тобой, как в
бой,
На вершине стоял
хмельной,-
Значит, как на себя самого,
Положись на него.

*Jos ystävä ilmaantuu
yhtäkkiä eikä ystävä, eikä
vihollinen, vaan niin,
jos heti et saa selville,
huono hän vai hyvä
kaveri vuorille vie, riskeeraa!
Älä jätä yksin häntä
olkoon hän sidottuna yhteen
sinun kanssa. Siellä
ymmärrät, hän millainen on.*

*Jos kaveri vuorilla, ei ole,
että "ah" Jos heti veltostui ja
– alas, Askeleen astui
jäätikölle ja – menetti
voimansa.
Kompastui ja – huudahdus
Siis vierelläsi sinun on
tunteaton, Sinä älä nuhtelee
häntä – aja pois.
Ylös tuollaisia ei oteta, ja
täällä tuollaisista ei lauleta.*

*Jos hän ei inissyt, ei marissut,
Olkookin, että hän rypisti
otsaansa ja vihastui,, mutta
käveli,
Ja kun sinä putosit kalliolta,
hän vaikersi, mutta – piti
kiinni, jos kulki kanssasi, kuin
taisteluu, huipulla seisoi
juopuneena - siis, kuten
omaan itseesi, luota häneen.*

Mistä tunnet sä ystävän?
Onko oikea sulle hän?
Anna meren se selvittää,
kuka viereesi jää.
Ja jos silloin, kun myrsky soi,
vain sun kumppanis vaikeroi,
vene lähimpään rantaan vie,
jääköön pois, mikä lie!

Mistä tunnet sä ystävän?
Onko oikea sulle hän?
Anna tunturin selvittää,
kuka viereesi jää.
Kun on kaukana kaikki muut
ja kun päättyvät pitkospuut,
kuka rinnallas ruikuttaa,
takaisin mennä saa.

Mistä tunnet sä ystävän?
Onko oikea sulle hän?
Ajat ankeimmat selvittää,
kuka viereesi jää.
Kun on sinulla vaikeaa
ja kun tarvitset auttajaa,
silloin ystävyys punnitaan,
menee muut menojaan.

Siitä tunnet sä ystävän,
kun on vierelläs vielä hän,
turhat tuttavat luotas ois
hävinneet pian pois.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Venäjänkielisen laulun nimi on Песня о друге (Laulu ystävästä) ja suomeksi Ystävän laulu. Tätä voidaan pitää suorana käännökseenä, koska laulujen nimen ero on vain kielen rakenteesta.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Laulussa on kolme säkeistöä. Säkeistöjen tavumäärät vaihtelevat seuraavasti 8-8-8-6. Sama tavutus toistuu myös suomenkielisessä laulussa. Alkuperäisessä laulussa on loppusoinnut. Suomenkielisestäkin ne löytyvät. Suomenkielisessä laulussa on paljon alkusointuja esimerkiksi: ”onko oikea”, ”se selvittää”, ”kaukana kaikki”, ”päätyvät pitkospuut”, ”rinnallas ruikuttaa”, ”ajat ankeimmat”, ”menee muut menojaan”, ”vierellä vielä” ja ”turhat tuttavat”. Venäläisessä laulussa kaikki riimit ovat loppusoinnussa, mutta sen lisäksi lauseiden sisällä on toisiinsa sointuvia sanoja, kuten: друг – вдруг, таяни – рискни, одной – с тобой, горах – ах, раскис – вниз ja ледник – сник.

3. Aihepiiri ja juoni

Venäläisessä laulussa annetaan neuvoja siitä, miten selvitetään, onko uusi ystävä hyvä vai huono ja onko hän luottamuksen arvoinen. Neuvotaan ottamaan hänet mukaan vuorelle ja katsomaan, miten hän käyttäytyy siellä, tukeeko hän sinua. Suomenkielisessä laulussa on sama tema, mutta ratkaisu on hieman erilainen. Alkuperäisessä laulussa vuoret on ainoa keino testata, onko ystävä tosi ystävä. Suomalaisessa laulussa ystävän uskollisuus tarkistetaan myös merellä ja vaikeina aikoina. Siinä kehoitetaan viemään ystävä merelle ja tunturille, jotta saadaan selville, sopiiko hän sinulle. Lopuksi kertotaan, että ystävyys punnitaan parhaiten silloin, kun sinulla on kaikkein vaikeimmat ajat.

4. Sanoma

Laulun sanoma on se, että ystävyys punnitaan ääriolosuhteissa.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Teksti on ajaton. Venäläisessä laulussa on paikkana on vuori, suomalaisessa meri ja tunturi

6. Näkökulma (persoonaa)

Kummassakaan tekstissä ei ole persoonaa. Venäläisessä laulussa puhutellaan yksikön toista persoonaa, samoin suomalaisessa.

7. Perussävy

Laulun perussävy on opettavainen.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Molemmissa lauluissa esiintyvät seuraavat sanat: ystävä, vuori/tunturi. Suomenkielisestä käännöstä on kotoutettu. Siinä puhutaan, tunturista vuoren sijaan. Pitkospuut viittaavat soihin ja Lappiin.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Suomenkielistä voidaan pitää venäjänkielisen laulun käännöksenä.

Жил был художник один,
Домик имел и холсты,
Но он актрису любил,
Ту, что любила цветы.

Он тогда продал свой дом,
Продав, картины и кров, И
на все деньги купил целое
море цветов.

Миллион, миллион,
миллион алых роз
Из окна, из окна, из окна
видишь ты, Кто влюблен,
кто влюблен, кто влюблен,
и всерьез,
Свою жизнь для тебя
превратит в цветы.

Утром ты встанешь у окна,
Может, сошла ты с ума?
Как продолжение сна
Площадь цветами полна.

Похолодеет душа,
Что за богач здесь чудит? А
под окном, чуть дыша,
Бедный художник стоит.

Встреча была коротка,
В ночь ее поезд увез,
Но в её жизни была
Песня безумная роз.

Прожил художник один,
Много он бед перенес,
Но в его жизни была
Целая площадь цветов!

*Olipa kerran taiteilja yksi,
tuvan omistin kangasta,
mutta hän näyttelijää rakasti,
sitä, joka rakasti kukkia*

*Hän silloin myi talonsa,
myi taulut ja kodin, ja
kaikilla rahoilla osti
kokonaisen meren kukkia.*

*Miljoona, miljoona, miljoona
heleämpunaista ruusua,
ikkunasta, ikku-nasta,
ikkunasta näet sinä, kuka on
rakastunut, kuka on
rakastunut, kuka on
rakastunut ja tosissaan,
koko elämänsä sinua varten
muuttaa kukiksi.*

*Aamulla sinä seisahdut luona
ikkunan, ehkä sinä olet
menettänyt järkesi.
Kuin jatke unen tori on
kukkia täynnä.*

*Kylmenee sielu, kuka rikas
täällä hulluttelee? Ja ikku-
nan alla, tuskin hengittäen,
köyhä taiteilija seisoo.*

*Tapaaminen oli lyhyt,
yöllä hänet juna vei pois,
mutta hänen elämänsä oli
laulu mielettömän ruusun.*

*Asui taiteilija yksi, paljon hän
köyhyyttä kantoi mukanaan
mutta hänen elämässään oli
kokonainen tori kukkien.*

Taas ruusut käy kukkimaan,
Tuoksua täynnä on maa.
Mietteeni sinne taas vie,
Missä on ruusuinen tie.

Nuoruuden rakkaus on
Kaunis ja koskematon,
Katseet ne kertovat vain,
Katseestas onnen mä sain.

Miljoona, miljoona, miljoona
ruusua, Tuoksua, tuoksua,
tuoksua rakkauden,
Muistoja, muistoja, muistoja
tuoksut tuo; Tunteen ja
katseen ensirakkauden.

Tunteen niin kaihoisan saan,
Ruusun kun nään hehkuvan.
Syömmeni kultaa se on,
Tunne tää arvaamaton.

Tuskaa ei lauluni soi,
Vaikka sua saada en voi.
Paljon mä sain kuitenkin:
Ruusuksen tien muistoihin.

Miljoona, miljoona, miljoona
ruusua...

Maaailma suuri ja maa
Kauaksi voi kuljettaa.
Ruusuissa piikkejäkin,
Joskus se pistävätkin.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun venäjänkielinen nimi on Миллион алых роз (Miljoona kirkkaanpunaista ruusua) ja suomeksi Miljoona ruusua.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Alkuperäisessä laulussa on kuusi säkeistöä. Suomenkielisessä niitä on viisi. Jokaisessa säkeistössä on seitsemän tavua. Sama tavutus toistuu myös suomenkielisessä laulussa. Alkuperäisessä laulussa on osittain täydelliset loppusoinnut. Suomenkielisessä laulussa on muutama epätäydellinen loppusointu.

Molemmissa lauluissa on yhteensä kahdeksan toisiinsa sointusuhteessa olevaa sanaparia. Venäjänkielisessä laulussa kaikki sanaparit ovat loppusoinnussa. Suomalaisessa vain kolme paria on loppusoinnussa, loput viisi ovat puolisoinnussa.

3. Aihepiiri ja juoni

Alkuperäisessä laulussa köyhä taiteilija myy talonsa ja taulunsa ja ostaa kaikilla rahoilla kirkkaanpunaisia ruusuja rakastamalleen näyttelijättärelle, koska tämä pitää kukista. Taiteilija vie kukat naisen ikkunan alle ja jää odottamaan. Kun nainee näkee ruusut, hän luulee, että joku rikas hulluttelee. Taitelija ja nainen tapaavat lyhyesti. Yöllä nainen lähtee kuitenkin junalla pois. Suomenkielisessä laulussa ei puhuta sanaakaan taitelijasta tai näyttelijättärestä. Siinä lauletaan miljoonista ruusuista, joiden tuoksu tuo mieleen ensirakkauden.

4. Sanoma

Laulun sanoma on se, mitä ihminen onkaan valmis tekemään rakkauden vuoksi.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Alkuperäisessä laulussa tarina tapahtuu yöllä ja aamulla näyttelijättären kodin ulkopuolella. Suomalaisessa laulussa ei ole aikaa eikä paikkaa.

6. Näkökulma (persoonaa)

Tarina vain kerrotaan. Siinä ei ole persoonaa.

7. Perussävy

Venäjänkielisessä laulussa on hieman säälivä perussävy. Suomenkielisessä se on kaihoisa ja lämmin.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Laulujen yhteisiä sanoja ovat: ruusut ja miljoona. Alkuperäinen ja käännös poikkeavat toisistaan todella paljon. Ne ovat aivan eri tekstejä.

9. Päätelmiä/yhteenveto edellisten kohtien perusteella

Suomenkielinen laulu oli todella suosittu Suomessa 1980-luvulla, joten sen sanoja voidaan pitää onnistuneena, vaikka ne eivät olekaan suora käännös venäjänkielisestä laulusta.

Не слышны в саду даже шорохи.
Все здесь замерло до утра.
Если б знали вы, как мне дороги
Подмосковные вечера!

Речка движется и не движется,
Вся из лунного серебра.
Песня сышится и не слышится
В эти тихие вечера.

Что ж ты, милая, смотришь искоса,
Низко голову наклоня?
Трудно высказать и не высказать
Все, что на сердце у меня.

А рассвет уже все заметнее.
Так, пожалуйста, будь добра,
Не забудь и ты эти летние
Подмосковные вечера!

*Ei kuulu puutarhassa edes havinaa.
Kaikki täällä jäätyy ennen aamua.
Jos tietäisitte te, miten minulle rakkaat
Moskovan seudun illat.*

*Joki liikkuu ja ei liiku,
kaikki on kuun hopeasta.
Laulu kuuluu ja ei kuulu näinä hiljaisina iltoina.*

*Miksi sinä, kulta, katsot silmäkulmalla,
alas päin painaen?
Vaikea sanoa ja olla sanomatta
kaikkea, mitä sydämellä on minulla.*

*Aamunsarastus on jo havaittavampi
joten, ole hyvä, ole hyvä,
älä unohda sinäkään näitä kesäisiä
Moskovan seudun iltoja.*

Metsässä ei liikahda lehtikään,
on kuin luonto kuollut jo ois.
Kuinka kauni on illan hetki tää,
rusko päivän kun haipuu pois.

Joki virtaa ääneti hiljalleen hopeisena pinta sen soi.
Laulu kaikuu tää iltaan pimeään
valo yöhön jo häviää.

Miksi rakkainpain katsees viipyilee
pääsi paina rinnalle mun.
Sydän pomppailee, mieli harhailee
sanat ei riitä kertomaan.

Päivä kohta koittaa ja laskee kuu,
lumous ei haihdu vaan.
Vaikka unhoittuis multa kaikki muu,
tämä ilta ei milloinkaan.

Tästä laulusta löytyi vain kaksi suomenkielistä säkeistöä, ensimmäinen ja viimeinen. Olen kääntänyt itse säkeistöt kaksi ja kolme.

KÄÄNNÖSANALYYSI:

1. Laulun nimi

Laulun venäjänkielinen nimi on *Подмосковные вечера* (Moskovan seudun illat) ja suomenkielinen Unohtumaton ilta. Suomenkielisessä nimessä ei mainita mitään Moskovan seudusta ja puhutaan vain yhdestä illasta venäjänkielisen laulun monien iltojen sijaan.

2. Laulun rytmi ja tavutus

Laulussa on neljä säkeistöä. Säkeistöjen tavumäärät vaihtelevat seuraavasti 10-8-5-5-8. Suomenkielisessä laulussa tavutus vaihtelee joko 10-8-5-5-8 tai 10-7-5-5-8. Alkuperäisessä laulussa on loppusoinnut. Suomenkielisestäkin ne löytyvät osittain.

Alkusointuja alkuperäisestä laulusta ei löydy ollenkaan. Suomenkielisessä niitä on muutamia, kuten esimerkiksi ”liikahda lehtikään”, ”kuinka kaunis” ja ”kohta koittaa”.

3. Aihepiiri ja juoni

Venäjänkielisessä laulussa lauletaan Moskovan seudun rakkaista illoista. Siinä kerrotaan myös nuoresta rakkaudesta, jota on vaikea kertoa sanoin, mutta on vaikea olla myös kertomatta siitä. Suomenkielisessä laulussa ei puhuta mitään Moskovan illoista. Siinä lauletaan kauniista iltahetkestä auringon laskiessa.

4. Sanoma

Laulun teemana voidaan pitää viimeisen säkeistön sanomaa: älä unohda näitä kesäisiä iltoja.

5. Tekstin suhde aikaan ja paikkaan

Alkuperäisessä laulussa asiat tapahtuvat tällä hetkellä Moskovan seudulla. Suomenkielisessä laulussa on iltahetki maalla.

6. Näkökulma (persoonana)

Tarina kerrotaan yksikön ensimmäisessä persoonassa.

7. Perussävy

Laulun perussävy on muisteleva ja kaihoisa.

8. Alkuperäisten sanojen ja käännöksen yhtenäisyys sanastotasolla

Yhteisiä sanoja ovat: joki ja hopea. Peruselementit ovat samat, mutta laulut ovat silti täysin erilaiset. Kääntäjä on kotouttanut tekstiä, koska hän on jättänyt Moskovan kokonaan pois suomennoksesta.

9. Päätelmiä/yhteenvedo edellisten kohtien perusteella

Suomenkielistä laulua ei voi pitää alkuperäisen laulun käännöksenä.

7. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkielmani tarkoituksena oli selvittää, miten käännösteoriat määrittelevät laulutekstien kääntämisen ja mihin käännöslajiin laulujen kääntäminen luetaan. Näiden määritelmien pohjalta tutkin, miten tutkimukseni kohteena olevat venäläiset laulut on onnistuttu kääntämään suomeksi. Lisäksi halusin selvittää, mitä ominaisuuksia laulutekstien kääntäjiltä vaaditaan ja mitä laulusta jää jäljelle kääntämisen jälkeen: onko se todellakin käännös vai aivan uusi kirjallinen tuote.

Runo Ingon esittämän tekstin laadun mukaisessa jaottelussa laulutekstit kuuluvat **taidekirjallisuuden ja runokielen tekstilajiin**. Samaan lajiin kuuluvat myös sananlaskut, aforismit, iskulauseet, lastenlorut ja mainoslauseet. Tämän tekstilajin tekstien yhteinen piirre on se, että kieli on täynnä hienoja vivahteita ja huoliteltuja muotoja, jotka ovat osa lukunautintoa. Kieli on niissä sinänsä esteettinen arvo ja siinä on runsaasti erilaisia assosiaatioita. Tällaisen tekstin muoto on ainakin yhtä tärkeä kuin sen sisältö. Ingon mukaan laulutekstit rakentuvat muodoltaan runomitan, alku- ja loppusoinnun, poljennon, onomatopoeettisuuden ja äänemaalailun varaan. Tutkimistani laulujen käännöksistä löytyi runomittaa, alku- ja loppusointuja ja rytmin mukana tuomaa poljentoa.

Reissin ja Vermeerin esittämään Bühlerin Oreganon -malliin perustuen tekstityypit kolmeen eri ryhmään. Laulutekstit kuuluvat tässä jaottelussa **ekspressiiviseen eli esittävään tekstityyppiin**,

kuten esimerkiksi runotkin. Kyseisessä tekstityypissä oleellista on sisällön yksittäisten kielimerkkien merkityksen hahmottamisen sijasta itse merkit ja niiden herättämät assosiaatiot ja mielteet. Tarkoituksena on taiteellisuuden päämäärän saavuttaminen.

Runojen ja laulutekstien kääntämisestä kirjoitetun teorian ja laulujen kääntäjien haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että laulujen kääntämisen kannalta tärkeimmät seikat ovat laulujen **rytmin säilyminen, tavumäärien täsmääminen, tarinan välittäminen ja sanojen keskinäinen sointuvuus**. On suotavaa, että laulutekstien **kääntäjä** on itse joko **musiikin harrastaja tai ammattilainen ja osaa hyvin käännettävän laulun alkuperäisen kielen ja kulttuurin**. Laulutekstien kääntäjällä tulee olla erinomainen rytmii- ja kielitaju. Nämä kaikki takaavat sen, että laulu säilyttää laulettavuutensa senkin jälkeen, kun se on käännetty toiselle kielelle. Jos tässä on onnistuttu, laulun kääntäjä on pystynyt siirtämään kielen mukana myös laulun alkuperäisen sävelen. Laulutekstit kuuluvat yhteen vaikeimmin käännettäviin teksteihin ja niitä pidetään kääntäjän suurimpina haasteina.

Laulun nimi

Neljällä tutkimuksessa mukana olleella suomenkielisellä käännöksellä (Syyllinenkö mä oon, Pihlaja, Uralin pihlaja ja Yksinäinen harmonikka) on sama nimi kuin alkuperäisellä venäjänkielisellä laululla. Nämä ovat siis suoria käännöksiä. Lopuilla kahdeksalla laululla on hieman alkuperäisestä poikkeavat nimet, mutta niistä välittyy se, mistä laulussa kerrotaan.

Laulun rytmi ja tavutus

Seitsemän venäjänkielisen laulun suomenkielisessä käännöksessä (Huopikkaat, Syyllinenkö mä oon, Kuljen yksin autiolla tiellä, Yksinäinen harmonikka, Moskovan valot, Ystävän laulu ja Miljoona ruusua) on sama määrä tavuja kutakin säettä kohtaan kuin alkuperäisessä. Lopuissa lauluissa on yhden tai kahden tavun heittoja.

Neljässä laulussa sekä venäjänkielisessä että suomenkielisessä versiossa (Syyllinenkö mä oon, Sininen huivi, Moskovan valot ja Ystävän laulu) ovat kaikki säkeiden loput loppusoinnussa

keskenään. Viidessä laulussa (Huopikkaat, Uralin pihlaja, Kuljen yksin autiolla tiellä, Miljoona ruusua ja Unohtumaton ilta) loppusoinnussa ovat melkein kaikki paria säettä lukuunottamatta. Karjalan Katjuusassa, Pihlajassa ja Yksinäisessä harmonikassa loppusointujen balanssi venäjänkielisen ja suomenkielisen laulun kesken hieman horjuu.

Tarinan välittäminen

Karjalan Katjuusan kääntäjä on kotouttanut suomenkielisen version. Alkuperäisessä ei lauleta Karjalasta, eikä Suomen satureista, niin kuin tehdään käänöslaulussa. Perusteema pysyy kuitenkin samana. Käänöksestä löytyy joki, Katjuusa, hänen laulunsa, sotilas ja rajaseutu aivan kuten alkuperäisestäkin. Muut laulut, joissa kääntäjä on turvautunut kotoutukseen, ovat Pihlaja, Uralin Pihlaja, Moskovan valot, Ystävän laulu, Miljoona ruusua ja Unohtumaton ilta. Lauluissa Huopikkaat, Syyllinenkö mä oon, Sininen huivi, Pihlaja, Kuljen yksin autiolla tiellä, Yksinäinen harmonikka ja Ystävän laulu juonet ovat lähes samat kuin alkuperäisissä lauluissa. Sanastossa on joitakin pieniä muutoksia, jotka eivät kuitenkaan vie käänöstä harhaan alkuperäisestä. Uralin pihlaja, Moskovan valot, Miljoona ruusua ja Unohtumaton ilta eroavat eniten sisällöltään alkuperäisestä laulusta.

Yhteenvedona voi todeta, että tutkielmani kahdestatoista laulusta viisi kertoo alkuperäisen laulun tarinan melko tarkkaan. Muut seitsemän laulua on kotoutettu. Niistä on jätetty pois venäläistä kulttuuria ja korvattu se tutulla suomalaisella materiaalilla. Näin ollen tutkielmani hypoteesi vahvistuu: suurin osa lauluista on kotoutettuja.

Laulujen kääntäjien kompetenssi

Jokaisen tutkimani kahdentoista laulun kääntäjät: Antero Jouko Byman, Kosti Kivilahti, Kirsti Toppari, Anja Tyrvänäinen, Timo Tyrvänäinen, Pauli Salonen, Saukki, Turkka Mali, Vera Telenius ja Kyllikki Solanterä ovat enemmän tai vähemmän sekä kielen että musiikin harrastajia tai ammattilaisia. Kaikki heistä ovat kääntäneet useita lauluja.

Niin käänösteoriat kuin laulujen kääntäjätkin pitävät laulettavuuden säilymistä yhtenä

tärkeimmistä kriteereista laulujen kääntämisessä. Parhaiten tutkimukseni mukaan laulettavuuden ovat säilyttäneet Syyllinenkö mä oon, Sininen huivi, Moskovan valot ja Ystävän laulu. Niissä kaikissa on sama määrä tavuja sekä venäjänkielisessä että suomenkielisessä laulussa. Samoin niissä kaikki säkeet ovat loppusoinnussa keskenään. Seuraavaksi parhaiten laulettavuutensa ovat säilyttäneet Huopikkaat, Kuljen yksin autiolla tiellä, Yksinäinen harmonikka ja Miljoona ruusua. Niissä tavumäärät ovat yhteneväiset.

Laulutekstien tutkimisen aikana olen tullut siihen johtopäätökseen, että tärkeintä tavumäärien täsmääminen, koska se takaa, että laulun rytmi ja ryhti säilyvät. Yhtenä merkinä suomenkielisen käännöslaulun laulettavuudesta voi pitää sitä, miten suosittuja laulut ovat ja miten usein niitä lauletaan. Tällöin kokemukseni mukaan Uralin pihlaja vie voiton ja Huopikkaat ja Yksinäinen harmonikka tulevat hyvinä kakkosina.

Kaikista käännöksistä huomaa, että kielen muotoa on pidetty tärkeämpänä kuin sisältöä, vaikkakin myös sisältö välittyy melko hyvin kaikista lauluista. Varsinaisia käännöksiä ovat Huopikkaat, Syyllinenkö mä oon, Sininen huivi, Kuljen yksin autiolla tiellä ja Yksinäinen harmonikka. Seuraavat laulut lasken täysin uusiksi kirjallisiksi tuotteiksi: Miljoona ruusua ja Unohtumaton ilta. Loput lauluista ovat jotain siltä väliltä.

8. YHTEENVETO

Laulu koetaan kokonaisuutena, johon vaikuttaa paitsi laulun teksti myös sävellys, sovitus ja esiintyvä artisti. Tähän perustuen laulutekstejä ei voi kääntää irrallisena muista laulun osista. Väitettä tukee se, että laulun sanat on tehty kuultavaksi, ei luettavaksi.

Laulutekstit luokitellaan yleensä taidekirjallisuuden ja runokielen tekstilajiin. Tähän tekstilajiin kuuluvan tekstin muotoa pidetään vähintään yhtä tärkeänä kuin sen sisältöä. Tekstityypiltään laulutekstit ovat ekspressiivisiä. Tässä jaottelussa korostetaan tekstilajiteorian vastaisesti tekstin

yksittäisten kielimerkkien merkityksen hahmottamisen toissijaisuutta verrattuna merkkien taiteellisten päämäärien saavuttamisen, assosiaatioiden ja mielteiden herättämisen tärkeyteen.

Käännösteorioissa pohditaan myös laulutekstien muodon ja sisällön kaksintaistelua. Laulutekstit esteettis-poeettisiin määrittelevä teoria pitää kielen muotoa usein tärkeämpänä kuin tekstin sisältöä. Tällaisessa lähestymistavassa lähestytään jo rajaa, jolloin mietitään, voiko laulutekstiä pitää enää käännöksenä vai onko kyseessä aivan uusi kirjallinen tuote. Reissin (1986) teoriassa korostetaan aistinautinnon luomista käännöksessä sekä tekstin ja musiikin vuorovaikutusta.

Hyvän laulutekstin kääntäjän ominaisuutena pidetään kieli- ja kulttuuriparin hyvää tuntemusta, musiikin asiantuntemusta ja luovuutta. Kääntäjän on pystyttävä siirtämään käännökseen myös lähtötekstin säveltä. Laulutekstien kääntämistä pidetään moninaisuutensa takia yhtenä kääntäjän haasteellisimmista käännöstöistä.

Merkittävää on, että usein kääntäjä tekee käännettävän laulun sanoista raakaversiion, jonka sanoittaja lukee ja päättää, onko teksti riittävän mielenkiintoinen käännettäväksi. Jos laulu päätetään kääntää, sen tekee sanoittaja raakaversiion perusteella, eikä kääntäjä niin kuin usein oletetaan. Levykustantajien kannalta tärkeintä on, että laulun sanat istuvat rytmiin ja melodiaan. Levyn markkinointiin vaikuttaa useimmiten enemmän melodia kuin sanat. Se, onko laulun sanat käännetty vai aivan uudet, ei käytännössä vaikuta siihen, miten laulu menee kaupaksi. Tärkeimpänä edellytyksenä pidetään laulettavuuden säilymistä.

Tutkimusaineistoni laulujen käännöksiä voidaan pitää melko tyypillisinä laulukäännöksinä. Osa niistä on puhtaasti käännöksiä, osa on kokonaan ihan omia uusia kirjallisia tuotoksiaan. Ne lauluista, jotka noudattavat alkuperäisen laulun rytmiä toisin sanoen omaavat saman tavumäärän, ovat säilyttäneet laulettavuutensa. Yhtenä tärkeänä asiana tähän vaikuttaa myös sanojen sointuminen toisiinsa. Suomenkielisistä käännösteksteistä löytyy niin alku- kuin loppusointujakin, jotka jäsentävät laulua ja rytmittävät sitä omalla tavallaan. Laulettavuuden säilymiseen vaikuttaa siis ennen kaikkea tavumäärän täsmääminen ja sanojen sointuvuus. Se, että

laululle keksitään ihan uudet sanat ja alkuperäisestä tekstistä otetaan korkeintaan vain laulun teema, ei vaikuta mitenkään laulettavuuteen. Useissa käännösteorioissa puhutaan siitä, että laulutekstejä, aivan kuten runojakin, kääntäessä, muoto on vähintäänkin yhtä tärkeä kuin sisältö. Henkilökohtaisesti olen tutkimukseni jälkeen sitä mieltä, että lauluteksteissä nimenomaan muodolla on suurempi merkitys kuin sisällön tarkalla välittämällä.

Yli puolet tutkimistani lauluista on kotoutettu. Kotouttaminen vaikuttaa myös mielestäni laulun laulettavuuteen. Kun laulussa kerrotaan tutuista asioista, sitä on paljon mukavampi laulaa. Siihen pystytään samaistumaan. Karjalan Katjuusa tuntuu paljon tutummalta, kuin venäläinen Katjusha, joka kirjoittaa kirjeitään neuvostosotilaalle rintamalle. Unohtumaton ilta on käännetty neutraaliksi, siinä ei puhuta mitään Moskovan seudun illoista ja hyvä niin, koska suomalainen ei pystyisi välttämättä kokemaan samanlaista lämpöä laulaessaan Moskovan illoista kuin venäläinen naapurinsa.

LÄHTEET

Aineistolähteet

- Ljubimye pesni, Tsentr ”Poligrafist” 1994, Petroskoi.
Nashi ljubimyt pesni, sbornik, Izdatelstvo too ”Lija” 1995, Jaroslav.
Saljut, Venäjän alkeiskurssi 1, Otavan Kirjapaino. 1997. Keuruu.
Saljut, Venäjän alkeiskurssi 2, Otavan Kirjapaino. 1999. Keuruu.
Suuri Toivelaulukirja 3 ja 8 1990: Fazer Musiikki Oy. Espoo.
Taljanka – nuottivihko 1978: Fazer.

Tutkimuskirjallisuus

- Barhudarov, L. S. 1975: Jazyk i perevod. Mezdunarodnye otnosenija. Moskova.
Bolšaja sovjetskaja entisklopedija 1974.
Gačeciladze, Givi 1980: Hudožestvennyj perevod i literaturnye vzaimosvjazi. Sovetskij pisatel’, Moskova.
Ingo, Rune 1990: Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatus käännöstieteeseen. WSOY, Juva.
Karppinen, Seija 1988: Saat minut kukkaan puhkeamaan - *Monikasvoinen folklore* (toim. Irma-Riitta Järvinen, Jyrki Pöysä ja Sinikka Vakimo) Yliopistopaino, Helsinki.
Kirstinä, Väinö 1971: Runo ja lukija. Oy Weilin + Göös Ab:n kirjapaino, Espoo.
KMSDU = Kratkij muzykalnyj slovar dlja utsastshisja 1988: Muzyka. Leningrad.
Koskenniemi, V.A. 1951: Runousoppia ja runoilijoita. WSOY, Porvoo.
Koskimies, Rafael 1962: Yleinen runousoppi. Kolmas painos. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
Kožinov, Vadim 1980: Stihi i poezija. Sovetskaja Rossija, Moskova.
Kupiainen, Unto 1961: Lyhyt runousoppi. WSOY, Porvoo.

Launonen, Hannu 1984: Suomalaisen runon struktuurianalyysia. Sisälähetysseuran kirjapaino, Pieksämäki

Leino, Pentti 1982: Kieli, runo ja mitta. Sisälähetysseuran kirjapaino, Pieksämäki

Makkonen, Tiina 1992: Miljoonan ruusun tähden. Pro gradu -tutkielma. Kääntäjän koulutuslaitos. Tampereen yliopisto.

Ozers, Evald 1988: Nekotorye problemy perevoda ruskokoj poezii na anglijskij jazyk. Raduga, Moskova.

Oittinen, Riitta 2004: Kuvakirja kääntäjän kädessä, Lasten Keskus, Helsinki.

Otavan iso musiikkitietosanakirja 2, 1978.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1986: Mitä kääntäminen on: teoriaa ja käytäntöä. Gaudeamus, Helsinki.

Sandauer, Artur 1988: Zaboty perevodchika. Paduga, Moskova.

Tuomela, Harri 1998: Runojen kääntämisen teoriaa ja käytäntöä. Pro gradu -tutkielma. Käännöstieteen laitos. Helsingin yliopisto.

Tynni-Haavisto, Aale 1979: Pakeneva runotar. Näkökulmia kaunokirjallisuuden kääntämiseen. Toim. Matti Savolainen. Monistasarja nro 11. Tampereen yliopisto, Yleinen kirjallisuustiede, Tampere.

Viikari Anu 2003: Runousopin perusteet. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Sanakirjat

Niemensivu Helena – Nikkilä Ekaterina 2003: Suomi – venäjä –sanakirja. WSOY, Helsinki.

Kuusinen, Martti – Ollikainen, Veera – Syrjäläinen, Julia 2006: Venäjä-suomi-suursanakirja. WSOY, Porvoo – Helsinki – Juva.

Painamattomat lähteet

<http://www.wikipedia.fi>

<http://www.siba.fi/laura>

<http://yle.fi/aanilevysto>

<http://lirama.net/song/190814>

<http://gaia.ru/abp/showsong.php?d=01&s=13>

<http://www.edu.fi>

Kirsti Topparin haastattelu 12.10.2004

Anja Tyrvänäisen haastattelu 3.4.2005

LIITE 1 Kysymykset laulujen kääntäjille.

Kerro ensin lyhyesti kuka olet?

1. Kuinka monta venäläistä laulua olet kääntänyt?
2. Mitkä ne ovat?
3. Onko kääntämiäsi lauluja levytetty Suomessa?
4. Miten alun perin kiinnostuit venäläisten laulujen kääntämisestä?
5. Millä perusteella valitset laulut käännettäväksi?
6. Oletko kääntänyt lauluja muista kielistä?
7. Mikä on mielestäsi tärkeintä laulujen kääntämisessä?
8. Pyritkö säilyttämään laulun alkuperäisen teeman käänöksessä?
9. Mitä kielellisiä ja tyylikeinoja käytät kääntäessäsi?
10. Kuinka kauan ja missä olet opiskellut venäjää? Onko sinulla käänösopintoja?
11. Mikä olet koulutukseltasi ja ammatiltasi?
12. Tuottavatko jotkut asiat ongelmia käänöstyössä?
13. Missä laulukirjoissa laujasi on julkaistu?
14. Missä olet opiskellut musiikkia? Mitä tutkintoja olet suorittanut musiikista?
15. Onko sinulta tilattu venäläisten laulujen suomennoksia?
16. Oletko tehnyt laulujen raakakäännöksiä sanoittajille? Vai oletko tehnyt laujesi käänöksiin sekä raakakäännökset että varsinaiset käänökset?
17. Mitä ominaisuuksia hyvällä laulutekstien kääntäjällä tulisi olla?
18. Mitä muuta voit kertoa laulujen kääntämisestä, sellaista mitä en ymmärtänyt kysyä

ПЕРЕВОД ПЕСЕННЫХ ТЕКСТОВ

ДВЕНАДЦАТЬ РУССКИХ ПЕСЕН, ПЕРЕВЕДЕННЫХ НА ФИНСКИЙ ЯЗЫК

Сату Ниемеля

Университет г. Тампере

Отделение лингвистики и теории перевода

Теория перевода (русский язык)

Резюме дипломной работы на русском языке

Июнь 2008

СОДЕРЖАНИЕ

1. ВВЕДЕНИЕ	4
2. ПЕСЕННЫЕ ТЕКСТЫ, ИХ ТЕКСТОВЫЙ ЖАНР И ТИП	6
3. ПЕСЕННЫЕ ТЕКСТЫ И ТЕОРИЯ ПЕРЕВОДА	9
Скопос-теории перевод песенных текстов	12
4. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ВЫСОКОПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПЕРЕВОДЧИКА ПЕСЕННЫХ ТЕКСТОВ	13
5. ПЕРЕВОДЧИКИ РУССКИХ ПЕСЕН	15
6. РАССМОТРЕНИЕ МАТЕРИАЛА ИССЛЕДОВАНИЯ	22
6.1. Выбор материала исследования	22
6.2. Анализ материала исследования	22
6.2.1. Песня № 1, Катюша, Karjalan Katjuusa	24
6.2.2. Песня № 2, Мне без валенок беда, Huopikkaat	28
6.2.3. Песня № 3, Виновата ли я? Syyllinenkö mä oon?	32
6.2.4. Песня № 4, Подари мне платок, Sininen huivi	35
6.2.5. Песня № 5, Рябина, Pihlaja	38
6.2.6. Песня № 6, Уральская рябинушка, Uralin pihlaja	41
6.2.7. Песня № 7, Выхожу один я на дорогу, Kuljen yksin autiolla tiellä	45
6.2.8. Песня № 8, Одинокая гармонь, Yksinäinen harmonikka	48
6.2.9. Песня № 9, Московские окна, Moskovon valot	52
6.2.10. Песня № 10, Песня о друге, Ystävän laulu	55
6.2.11. Песня № 11, Миллион алых роз, Miljoona ruusua	58
6.2.12. Песня № 12, Подмосковные вечера, Unohtumaton ilta	61
7. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	63
8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	66
ИСТОЧНИКИ	69
ПРИЛОЖЕНИЕ	72
Приложение № 1 Вопросы для переводчиков песен	72
РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	

1. ВВЕДЕНИЕ

Темой настоящей дипломной работы является перевод русских песен на финский язык. Тема рассматривается как в теоретическом, так и практическом плане. В качестве материала исследования служат двенадцать русских песен и их переводы на финский язык.

Во время изучения работ по теории перевода нами был сделан вывод, что исследование песенных текстов является довольно узким. Перевод песенных текстов, как правило, рассматривают в данных работах вместе с прочими поэтическими текстами. В Финляндии было написано несколько дипломных работ, связанных с переводами стихотворений или песен в жанре поп-музыки. Эти исследования были учтены в данной работе.

Целью настоящего исследования является конкретизация определения перевода песенных текстов и их жанровая идентификация в теории перевода. На базе этих определений мы намерены исследовать переводы русских песен на финский язык. По причине недостатка существующей теоретической базы по данной тематике, в рамках исследований были проинтервьюированы два профессиональных переводчика, чьи комментарии и переводы песен являются частью данного исследования.

При изучении прикладного аспекта исследуемой теории ставилась задача выяснить, каких навыков требует работа переводчика песенных текстов, и является ли перевод песенного текста вторичным произведением или совершенно новым литературным произведением.

Гипотезой данного исследования является то предположение, что при переводе песенных текстов с русского на финский язык обычно адаптируются к принимающей культуре. Это требует творческого подхода и учета культурных особенностей страны, на язык которой осуществляется перевод. Адаптацию можно считать удачной, если финнам, поющим русскую песню на финском языке, кажется, что песня финская. При этом в финском переводе должны быть только знакомые финнам элементы.

Метод исследования –сравнение песенных текстов.

Ключевые слова: песенные тексты, письменный перевод, адаптация

2. ПЕСЕННЫЕ ТЕКСТЫ, ИХ ЖАНР И ТИП ТЕКСТА

Согласно Инго (1990: 45), песенные тексты входят в одну группу с художественной литературой и поэзией. К этой же группе относятся также пословицы, афоризмы и детские считалки. Общим для данного жанра текста является то, что язык переполнен тонкими нюансами. Язык в них играет роль эстетической ценности, и в нем есть много разных ассоциаций. Песенные тексты построены на основе стихотворного размера, аллитерации и рифмы, ритма, ономактопозитизмов и изменения звуков. Форма такого текста, по крайней мере, так же важна, как его содержание.

«Такой язык похож на музыку, и переводчик должен стараться при переводе передать как можно ближе мелодику исходного текста. Когда к этому добавляется учёт семантических элементов текста (игра слов, образные значения и т. д.), становится очевидным, что текст такого типа является самым большим вызовом для переводчика», - пишет Инго(1990: 45).

На основе модели Бюхлер Ореганон, представляемой Рейсс и Вермеером (1986: 114 - 115), текстовые типы разделяются на информативные, оперативные и экспрессивные текстовые типы. В данной модели песенные тексты входят в группу экспрессивного текстового типа, также как и стихи. В нем существенны символы и вызываемые ими ассоциации и представления. Целью является достижение художественности произведения.

Самые элементарные методы гармонизации – это аллитерация, рифма и внутренняя гармония. В аллитерации используются гласные и согласные звуки. (Коскимиес 1962:194) В рифме последние слоги минимум двух строк находятся в созвучии. Во внутренней гармонии слово, находящее в середине строки, и последние слова звучат гармонично. (Купийайнен 1972:32, 35).

3. ПЕСЕННЫЕ ТЕКСТЫ И ТЕОРИЯ ПЕРЕВОДА

Теория перевода оставляет слова песен без большого внимания. Во многих работах перевод песен не рассматривается как отдельный вид перевода.

Согласно теории Бархударова (1975: 185 - 189), перевод песенных текстов относится к свободным

переводам. Кроме них существуют еще и эквивалентные и дословные переводы. Основа теории – это передача содержания. От свободных переводов ждут передачи содержания на самом высоком уровне.

Инго (1990: 65 - 66) разделяет переводы на четыре группы: прагматические, эстетико-поэтические, этнографические и лингвистические переводы. Песенные тексты входят в группу эстетико-поэтических переводов. В этой группе форма языка важнее содержания.

Макконен (1992:21), исследовавшая цитирование и перевод русской поп-музыки, считает, что песни часто не переводятся, а создаются совершенно новые тексты. Причиной этому является меркантильное желание выпускать дешевые и низкзатратные хиты, когда нет необходимости переводить лирическое произведение, а достаточно взять из оригинала идею для нового текста.

Задача переводчика стихотворения – не только поиск эквивалентов для слов или передача художественной ценности оригинала. Он должен переводить таким образом, чтобы перевод влиял на читателей так же, как оригинальный текст влияет на своих читателей. Было бы хорошо, если бы переводчик подумал, как автор оригинала выразил бы свою идею на языке, на который переводится текст. (Sandauer 1988: 174)

4. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ВЫСОКОПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПЕРЕВОДЧИКА ПЕСЕННЫХ ТЕКСТОВ

От переводчиков технических текстов требуется знакомство с областью знаний. По той же причине лучшими переводчиками песенных текстов являются профессиональные музыканты или хотя бы любители музыки.

Согласно установленным критериям, хороший переводчик песенных текстов должен отлично владеть языком и хорошо знать культуру страны оригинальных песенных текстов. Кроме того, он должен знать методы ритмики и рифмовки, а также желательно владеть нотной грамотой. (Макконен 1992: 18)

По-моему, работу переводчика можно считать удачной, если он смог передать историю песни, и в то же время в переводном варианте песня по-прежнему легко исполняется.

5. ПЕРЕВОДЧИКИ РУССКИХ ПЕСЕН

Авторы и переводчики песенных текстов указаны в нижеследующей таблице.

Название песни по-русски, год выпуска, автор слов	Название песни по-финские, переводчик
1. Катюша, 1938, Михаил Исаковский	Karjalan Katjuusa, Саукки
2. Мне без валенок беда, Виктор Дюнин	Huopikkaat, Анья Тюрвяняйнен
3. Виновата ли я?, автор неизвестен	Syylinenkö mä oon?, Кирсти Топпары
4. Подари мне платок, 1970, М. Агашина	Sininen huivi, Анья и Тимо Тюрвяняйнен
5. Рябина, 1864, И. Сурикова	Pihjala, Кирсти Топпары
6. Уральская рябинушка, 1954, Михаил Пилипенко	Uralin pihlaja, Кости Кивилахти
7. Выхожу один я на дорогу, 1841, Михаил Лермонтов	Kuljen yksin autiolla tiellä, Антеро Йоуко Бюман
8. Одинокая гармонь, 1945, Михаил Исаковский	Yksinäinen harmonikka, Паули Салонен
9. Московские окна, 1958, Михаил Матусовский	Moskovan valot, Паули Салонен
10. Песня о друге, 1966, Владимир Высоцкий	Ystävän laulu, Туркка Мали
11. Миллион алых роз, Андрей Вознесенский	Miljoona ruusua, Вера Телениус
12. Подмосковные вечера, 1955, Михаил Матусовский	Unohtumaton ilta, Кюллики Солантеря

Из указанных выше переводчиков мы встретились с двумя: Кирсти Топпары и Аньей Тюрвяняйнен. Мы проинтервьюировали, темой разговора были русские песни, переведенные ими. Переводчики всех двенадцати песен являются, по крайней мере, любителями музыки, а многие из них – профессиональными музыкантами. У них, очевидно, есть и способности к языкам.

По словам Кирсти Топпары, при переводе важно сохранить идею песни. Технически ритм имеет большое значение. Топпары пытается сохранить тему оригинальной песни в переводе. Стиливым средством у Топпары является использование рифм. Но самое главное - это ритм. Перед непосредственно переводческой работой Топпары делает несколько предварительных дословных переводов, из которых рождается окончательный перевод.

По мнению Топпары, у хорошего переводчика песенных текстов должно быть отличное чувство

ритма и необходимое знание языка. В молодости Топпари занималась пением и играла на фортепьяно. Она знает наизусть неисчислимое количество песен. Песни «Виновата ли я» и «Рябина», являющиеся частью данного исследования, переведены Кирсти Топпари.

По словам Аньи Тюрвяняйнен, самое главное в переводе песен музыкальность и чувство ритма. Она считает, что слоги должны ложиться на ноты в переводе так же, как они ложатся в оригинальном песенном тексте. По ее мнению, прямое адаптирование песен к финской культуре не является правильным. Тюрвяняйнен утверждает, что переводить с русского языка легко, потому что слова на русском и финском языках в основном одинаковые по длине. Тюрвяняйнен считает, что хороший переводчик песенных текстов должен иметь прекрасное знание культуры и чувство ритма финского языка. Сначала необходимо изучить музыкальный мир и мелодию песни, и их надо уважать. Анья Тюрвяняйнен перевела более сорока русских песен. Из них самые известные «Валенки» и «Подари мне платок». Ансамбль «Тальянка» записал три диска русских песен.

Анья Тюрвяняйнен старается сохранять оригинальную тему песни в переводе как можно бережнее, хотя это не всегда возможно. Тюрвяняйнен использует в переводе аллитерацию, внутреннюю гармонию и рифму. Главным, по мнению Тюрвяняйнен, является то, что слова должны звучать красиво. Наиболее проблематичными, с точки зрения переводчика, являются такие песни, которые переполнены различными культурными нюансами. Их иногда просто невозможно перевести на финский язык.

7. РАССМОТРЕНИЕ МАТЕРИАЛА ИССЛЕДОВАНИЯ

7.1. Выбор материала исследования

Нами были выбраны двенадцать переводов русских песен на финский язык. Мы считали, что важно, чтобы все песни были популярны в Финляндии и чтобы мы сами лично были знакомы с данными песнями. См. слова песен и их переводы в разделе 7.2. Анализ материала исследования на страницах 25 - 65.

7.2. Анализ материала исследования

В работе представлены слова песен на русском и финском языках, и для облегчения сравнения подстрочные переводы, сделанные автором исследования.

При анализе использовались материалы исследования Макконена (1992). Русские и финские песенные тексты анализировались, исходя из нижеследующих девяти пунктов:

1. Название песни
2. Ритм песни и разделение на слоги
3. Тематика и сюжет
4. Информационный посыл
5. Соотношение текста с временем и местом
6. Точка зрения (персона)
7. Основной оттенок смысла/атмосфера песни и личное мнение о переводе
8. Единообразии оригинальных слов и перевода на словарном уровне
9. Заключение/выводы по вышеуказанным пунктам

АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ:

Четыре песни данного исследования имеют дословный перевод названия оригинала. Таких песен, где количество слогов совпадает с оригиналом, семь. Четыре песни имеют полное созвучие между последними словами каждой строки. Половина песен нашего исследования переведены с помощью адаптации. То есть все «русские» нюансы удалены. Название песни «Катюша» перевели на финский «Катюуса», чтобы оно легче произносилось финнами. В финской песне о рябине невозможно понять, что рябина олицетворяет женское начало, а дуб - мужское. Таким образом, можно утверждать, что гипотеза исследования подтверждается.

Главный критерий для оценки качества перевода – это то, что песня легко исполняется в переводном варианте. С этой точки зрения, самыми удачными финскими переводами можно считать песни «Винувата ли я», «Подари мне платок», «Московские окна» и «Песню о друге». В них количество слогов совпадает с оригиналом, и наблюдается полное

созвучие последних слов строки.

В каждом переводе можно отметить бережное отношение к форме языка. Чистыми переводами являются песни «Мне без валенок беда», «Виновата ли я», «Подари мне платок» и «Выхожу один я на дорогу». Новыми литературными произведениями можно считать песни «Миллион алых роз» и «Подмосковные вечера».

8. РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Наше исследование имело целью выяснить, как теория перевода определяет перевод песенных текстов, и в какую группу переводческого жанра входят переводы. На основе этих определений нами были исследованы как русские песни, являвшиеся материалом нашего исследования, переводились на финский язык. Также мы хотели выяснить, каких качеств требует от переводчика работа над переводом песенных текстов, и что является результатом этой работы: получается ли действительно настоящий перевод или совершенно новое литературное произведение.

Согласно разделению Руне Инго, в зависимости от качества текста, песенные тексты входят в один жанр с художественной литературой и поэзией. К этой же группе также относятся пословицы, афоризмы, лозунги и рекламный язык. Общим для произведений данного жанра является то, что язык переполнен тонкими нюансами. Форма такого текста так же важна, как его содержание. Песенные тексты построены на основе стихотворного размера, аллитерации и рифмы, ритма, опоматопэтиции и изменения звуков.

Согласно теории перевода, а также исходя из данных интервью с переводчиками песен, можно отметить, что самыми важными факторами при переводе песен являются сохранение ритма, совпадение количества слогов, созвучие слов, а также передача истории произведения. Желательно, чтобы переводчик песенных текстов сам являлся либо профессиональным музыкантом, либо любителем музыки. И, конечно, основополагающее требование – это отличное владение переводчиком исходным языком и знание культуры. Переводчик должен иметь прекрасное чувство ритма и языковое чутье, чтобы суметь перенести и оригинальную мелодику текста. Песенные тексты - это один из самых трудных видов перевода для переводчика.

Четыре песни из двенадцати имеют дословный перевод названия оригинала. В семи песнях

количество слогов совпадает с оригиналом. Четыре песни имеют полное созвучие между последними словами каждой строки. Переводчики семи песен адаптировали оригинальный песенный текст. Из этих песен были удалены все нюансы, указывающие на то, что эти песни русские. Название песни «Катюша» перевели, например, как «Катюуса», так как оно легче произносится. В финской песне о рябине невозможно понять, что рябина олицетворяет женское начало, а дуб - мужское. Название «Подмосковные вечера» было переведено как «Незабываемый вечер». Таким образом, можно утверждать, что гипотеза исследования подтверждается. Переводчики всех двенадцати песен являются, по крайней мере, любителями музыки, а многие из них профессиональными музыкантами, или имеют языковой талант.

Теория перевода, также как переводчики песен, утверждает, что самый главный критерий для оценки качества перевода – это то, что песня легко исполняется в переводном варианте. С этой точки зрения, самыми удачными финскими переводами можно считать песни «Виновата ли я», «Подари мне платок», «Московские окна» и «Песня о друге». В них количество слогов совпадает с оригиналом, и наблюдается полное созвучие последних слов строки.

В каждом переводе можно отметить бережное отношение к форме языка, хотя содержание текста также было хорошо передано во многих переводах. Чистыми переводами являются песни «Мне без валенок беда», «Виновата ли я», «Подари мне платок» и «Выхожу один я на дорогу». Новыми литературными произведениями можно считать песни «Миллион алых роз» и «Подмосковные вечера».

9. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Песенные тексты входят в один жанр с художественной литературной и поэзией. В таких текстах форма не менее важна, чем содержание. Песенные тексты являются экспрессивными.

Хороший переводчик песенных текстов должен прекрасно владеть языками и хорошо знать обе культуры. Он должен быть профессиональным музыкантом или, как минимум, любителем музыки, чтобы суметь передать в переводе и мелодику текста.

Переводы песен можно считать типичными переводами этого жанра. Часть из них являются

чистыми переводами, а часть - совершенно новыми литературными произведениями. Те переводы, в которых наблюдается одинаковое с оригиналом количество слогов и полное созвучие, поются одинаково легко на финском и на русском языках. В финских переводах есть и аллитерация и рифма. Они соблюдают ритм песни. Во многих работах по теории перевода говорится о том, что форма не менее важна, чем содержание. В нашем исследовании мы приходим к выводу, что форма даже более важна, чем содержание.

Половина песен, о которых говорится в нашем исследовании, переведены с помощью адаптации. По нашему мнению, адаптация также влияет на легкость исполнения песни после перевода. Когда в песне поется о знакомых вещах, ее эмоционально приятнее петь. В ней проще идентифицировать себя. Карельская Катюуса кажется своим, близким человеком, в то время как русская Катюша, которая пишет письмо советскому солдату на фронт, кажется чужой.